

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Kateřina Potyszová

Źárlivost u homosexuálních mužů

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslava Valentová PhD.

Praha, 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem na práci pracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně odcitovány a tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Karlově Univerzitě v Praze v knihovně Fakulty humanitních studií a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Praze dne:

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala své školitelce, Mgr. Jaroslavě Valentové PhD., za odborné vedení této bakalářské práce, za její podporu a rady během psaní práce. Dále bych ráda poděkovala všem patnácti respondentům, kteří se ochotně účastnili výzkumu a otevřeně odpovídali na všechny otázky.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
1. Teoretická část	7
1.1. Úvod do problematiky žárlivosti?	7
1.2. Definice žárlivosti	10
1.2.1. Druhy žárlivosti podle Hartla a Hartlové (2000)	11
1.2.2. Faktory ovlivňující žárlivost podle Mudr. Miroslava Plzáka (Plzák, 1972)	11
1.3. Nevěra	13
1.4. Evoluční přístup	14
1.4.1. Pohlavní výběr	14
1.4.2. Adaptační mechanismy	15
1.4.3. Sexuální žárlivost	16
1.5. Mezipohlavní rozdíly ve vnímání žárlivosti - emocionální a sexuální žárlivost	19
1.6. Žárlivost u homosexuálních jedinců	22
2. Praktická část	28
2.1. Metodologie výzkumu	28
2.1.1. Výzkumný projekt a cíle výzkumu	28
2.1.2. Výzkumná strategie	28
2.1.3. Etická stránka výzkumu	29
2.1.4. Popis tvorby rozhovoru	30
2.1.5. Struktura rozhovoru	30
2.1.6. Výběr vzorku	32
2.1.7. Metody vyhodnocování	33
2.2. Uvedení jednotlivých rozhovorů	34
2.3. Kategorická analýza rozhovorů	42

2.3.1. První okruh: současný vztah.....	42
2.3.2. Druhý okruh: bývalý partner	45
2.3.3. Třetí okruh: srovnání žárlivosti ve dvou vztazích	45
2.3.4. Čtvrtý okruh: Obecné otázky k tématu žárlivosti	48
Závěr.....	53
Seznam použité literatury	55
Přílohy	57
1. Polostrukturovaný rozhovor na téma partnerská žárlivost	57
2. Prohlášení o informovaném souhlasu.....	60
3. Prohlášení o anonymitě a mlčenlivosti.....	61

Úvod

Sexuální orientace je dnes velmi populární téma. K tomuto tématu jsem se dostala postupně. Mé první seznámení s ním se uskutečnilo na kurzu Lidské sexuality a Evoluční psychologie. Následně jsem se rozhodla přihlásit na Seminář k evoluční psychologii, kde jsem dostala první příležitost účastnit se výzkumu na téma „Žárlivost“. Zde jsme společně se skupinou studentů pod vedením Mgr. Valentové, Ph.D. a Mgr. Klapilové, Ph.D. vytvořili první rozhovor, který jsme následně otestovali v nejmenovaném gay baru v Praze. V této pilotní studii jsem si vyzkoušela vedení svých prvních dvou rozhovorů, jeden s homosexuálním a druhý s heterosexuálním mužem. Tato oblast bádání a samotné téma mne velmi zaujalo a po oslovení Mgr. Valentové, Ph. D. jsme se dohodly na vzájemné spolupráci. Výzkum proběhl formou kvalitativních rozhovorů, protože nám lépe pomohla získat hlubší poznatky a informace o osobních zkušenostech, názorech a pocitech každého z respondentů.

Tato práce se skládá ze dvou hlavních částí, teoretické a praktické. V první části se na základě vybrané odborné literatury snažíme nejdříve stručně vysvětlit téma žárlivosti a poté uvádíme stručné vysvětlení evolučního přístupu k tomuto tématu. Poslední kapitolou teoretického zakotvení práce je pak uvedení vybraných předchozích výzkumů na téma žárlivosti, v němž se snažíme rozebrat záměry, cíle a výsledky jednotlivých výzkumů. Ačkoliv se práce nezaměřuje na prožívání žárlivosti heterosexuálně orientovaných mužů a žen, k pochopení tématu je třeba některé výzkumy týkající se tohoto tématu zmínit. Jsme se vědomi toho, že se nejedná o vyčerpávající výčet studií, neboť ten by přesahoval rozsah této práce. Vybíráme proto jen ty, které považujeme v dané oblasti výzkumu za nejvíce reprezentativní.

Praktická část práce pak zahrnuje metody práce, výběr vzorku, problematiku etické stránky výzkumu, uvedení jednotlivých rozhovorů a samotnou analýzu.

V celé práci užíváme plurál, neboť ji nabízíme pro širší diskusi, nikoli pouze jako prezentaci osobních názorů.

1. Teoretická část

1.1. Úvod do problematiky žárlivosti?

Problém žárlivosti začíná už její definicí, ve které se spousta autorů rozchází. Nabízejí se otázky, zda je to samostatná emoce, či komplex emocí (hněv, smutek, závist, překvapení), zda je žárlivost určitá touha jednat jistým způsobem, nebo zda se jedná o seskupení invariantních druhů chování, které nastává, když člověk žárí. Některé teorie vycházejí z předpokladu, že žárlivost je soubor emocí, jiné se zabývají jejími následky a jiné na ni nahlízejí jako na druh chování. Obecně rozlišujeme několik typů žárlivosti (partnerská, alkoholická, patologická - chronická, sourozenecká, dětská a situační), nicméně nejvíce studovanou je žárlivost partnerská neboli romantická. Jiné druhy žárlivosti nejsou téměř zkoumány (většina ostatních prací se týká sourozenecké rivality) a mnohé výsledky studia sourozenecké rivality jsou prezentovány jako druhotné objevy v rámci širšího výzkumného projektu sourozeneckých vztahů obecně (White, Mullen, 2006).

Podle některých autorů není žárlivost primární emocií, ale odvozuje se od jiných základních emocí. V poslední době se zájem o její původ velmi zvýšil. Žárlivost je jedním z nejčastěji uváděných faktorů rozpadu partnerství. Navíc existuje spousta dokladů o stále se zvyšujícím výskytu násilí na ženách a také o velkém množství vražd ze žárlivosti (Buunk, Angleitner, Oubaid, Buss, 1996).

Existuje mnoho přístupů, které se zabývají vznikem žárlivosti. Jeden úhel pohledu představují například různé sociokulturní teorie. Podle jedné z nich je žárlivost kulturně podmíněná a její genderové rozdíly vycházejí z genderově specifické socializace, která ovlivňuje vnímání různých stimulů vyvolávajících žárlivost (Sheets, Wolfe, 2001). Několik studií (Hupka, Bank, 1996, Sheets, Wolfe, 2001) od různých autorů vychází z faktu, že sexuální nevěra v naší kultuře má jiné konotace u mužů a jiné u žen. Ženy vidí lásku jako nutný předpoklad, či dokonce jako podmínku pro sex, jejich sexuální nevěra je tedy v podstatě obojím - jak sexuální, tak emocionální nevěrou. Naopak u mužů se v naší kultuře předpokládá, že mají mnohem častěji náhodný sex.

Podobná teorie se zakládá na tzv. „dvojím standardu“, jenž v naší kultuře dává mužům větší svobodu provozování mimopartnerského styku. Hypotéza kognitivní adaptace pak poskytuje dodatečné vysvětlení, proč ženy reagují méně znepokojivě na partnerovu sexuální nevěru. V podstatě je důvodem obecně rozšířený dojem, že muži jsou „od přírody“

promiskuitní. Ženy tak mohou zlehčovat jejich sexuální nevěru a reagovat jinak než jejich protějšek (Sheets ., Wolfe, 2001).

Dalším přístupem, který nabízí jisté vysvětlení, jsou psychoanalytické teorie vycházející primárně z práce Sigmunda Freuda, jenž postuloval tři typy žárlivosti - normální (soupeřivou), projekční a bludnou (paranoidní). Zastával názor, že procesy každé z nich se mohou vzájemně prostupovat a vytvářet tak komplexní nevědomé determinanty vědomého afektu, myšlenky a činu (Freud, 1991). Podle klinickým psychologů G. L. Whitea a P. E. Mullena (2006) nastává normální žárlivost v momentě, kdy člověk věří, že existuje rival, a vždy odráží nejranější vzrušení z afektivního života dítěte, která k ní přispívají a jsou založena na oidipovském (elektřině) komplexu a sourozeneckém rivalství. Nadměrná emocionalita žárlení je důsledkem znovupřipomenutí potlačených a nevyřešených oidipovských a sourozeneckých konfliktů. Podle Freuda prošli jedinci, kteří vykazují nízkou úroveň žárlivosti, obzvlášť bolestivým potlačením konfliktů z dětství.

Obecná analytická interpretace vysvětluje žárlivost jako existenci jakési charakterové patologie, kterou lze přičíst těžkostem vyskytujícím se buď v průběhu předoidipovských stadií, nebo v průběhu oidipovského konfliktu. Tyto patologie se manifestují buďto způsobem, jímž osoba demonstruje „opakované nutkání“ vyhledat v dospělosti situace, ve kterých mohou být potlačené úzkosti z dětství alespoň částečně zvládnuty, nebo pomocí charakterové patologie, která člověka vystavuje chronické potřebě sebeobhajující lásky ze strany ostatních a nedůvěry vůči rivalům. (Freud, 1991)

Projekční žárlivost pak vzniká jako důsledek vlastní nevěry nebo z takového nutkání k nevěře, které vede k vědomému či nevědomému pocitu viny. Projekce funguje jako obrana před vinou pocházející z heteroerotické přitažlivosti k ostatním. „Velmi hrubé útoky superega zvyšují potřebu obrany pomocí potlačení, popření a projekce. Když je tato projekce do milovaného, vědomá zkušenost je taková, že milovaný je nebo může být přitahován rivalem. Žárlivec pak může útočit spíše na milovaného než na sebe, nebo se může identifikovat se svým partnerem a pokusit se zvládnout svůj vlastní nevědomý konflikt tak, že se vyrovná s předpokládanou přitažlivostí partnera.“ (White ., Mullen ., 2006, str. 113)

Také u bludné žárlivosti jsou erotické podněty projektovány, nicméně zde jsou homoerotické. Freud rozpracoval svou analýzu, ve které tvrdil, že každá bludná žárlivost je obranou proti homoerotickým přáním. Homoerotický podnět vyvolává podle Freuda mnohem větší úzkost než podnět heteroerotický, a proto je obrana mnohem tvrdší a dochází tedy

k vážnějšímu zkreslení reality (bludná realita). Podnět je opět projektován do milované osoby a člověk se stane žárlivým. Taková žárlivost je doprovázena paranoiou (White, Mullen, 2006).

1.2. Definice žárlivosti

Žárlivost (též emulace) je jedna z lidských emocí, při které obecně každý člověk zažívá nějaký komplex negativních emocí, hněvu, pocitu méněcennosti či deprese. Jedná se o formu úzkosti vznikající z pocitu nejistoty a strachu ze ztráty milované osoby (Hartl, Hartlová, 2000).

Německý psycholog a psychoterapeut Rolf Merkle (1997) o žárlivosti říká, že se jedná o různorodé pocity (strach, pocit méněcennosti, vztek a nenávisť), především však o trýznivě zakoušený pocit domnělého nebo skutečného odnětí lásky. Žárlivý člověk reaguje tak, že se snaží objekt své lásky k sobě připoutat, což v užším slova smyslu znamená touhu po úplné bezvýhradnosti vztahů k partnerovi. Strach ze ztráty milovaného partnera se někdy zvrhne téměř v paniku, která znemožňuje jasné uvažování. Na základě nejistoty, kterou žárlivý člověk cítí, vyžaduje od partnera neustále nové důkazy lásky a ujištění o tom, že je v jeho životě tím jediným člověkem. O žárlivosti můžeme hovořit až v momentě, kdy se společně dostaví strach ze ztráty milované osoby, pocitu méněcennosti a nenávisť (Merkle, 1997).

Klinický psycholog Paul Hauck (1996) definuje žárlivost jako neurotickou potřebu partnerova souhlasu a intenzivní pocit méněcennosti. Žárliví lidé podle něj působí velmi sebevědomým dojmem. Nevypadají choulostivě a zdá se, že přesně vědí, co chtějí, a bojují jako o život, aby toho dosáhli. Poroučejí svým partnerům jako svým dětem a jsou schopni se hádat dlouho do noci. Jakýkoliv argument pro ně nemá váhu, skálopevně si stojí za svými názory. Náhody pro žárlivého člověka neexistují, vše jsou důkazy. Žárliví a panovační lidé jsou absolutně přesvědčeni o partnerově vině. Hlavním osobnostním rysem žárlivých a panovačných lidí je pocit méněcennosti (Hauck, 1996).

Mezi další typické charakterové vlastnosti žárlivých a panovačných lidí patří podle tohoto autora mentalita otrokáře (většina žárlivých lidí projevuje své nářky zřetelně a nahlas- křičení, nadávání, rozbíjení věcí, bití partnerů), sebezničující chování („psychologická slepost“, žárlivý člověk od sebe s obrovským nasazením odhání lidi, o ztrátu jejichž lásky se tolik bojí), potíže v přijímání odpovědnosti (za vlastní žárlivost, obviňování partnerů z vlastních mizerných pocitů), sobeckost a nevspělost (vnucování svého chování druhým, aniž by člověk bral v úvahu přání nebo potřeby ostatních), bázlivost (tendence cítit ohrožení celkem nevinnými událostmi) a výše již zmiňovaný pocit méněcennosti (Hauck, 1996).

K romantickému modelu žárlivosti se vyjadřují také kliničtí psychologové G. L. White a P. E. Mullen (2006), kteří jej definují takto: „Romantická žárlivost je komplexem myšlenek,

emocí a činů, které jsou následkem ztráty či ohrožení sebeúcty a/nebo existence či kvality romantického vztahu. Vnímaná ztráta nebo ohrožení vzniká vnímáním skutečné nebo potenciální romantické náklonnosti mezi naším partnerem a (možná imaginárním) rivalem.“ (White ., Mullen , 2006, str. 27)

1.2.1. Druhy žárlivosti podle Hartla a Hartlové (2000)

- Žárlivost alkoholická (alcoholic jealousy) je iracionální a paranoidní žárlivost, která se často vyskytuje u chronického abúzu alkoholu. Jedná se o psychotickou poruchu vyvolanou návykovými látkami.
- Žárlivost dětská (infantile jealousy) neboli sourozenecká je běžná u všech dětí. Jedná se o neustálý boj o přízeň rodičů. Výjimkou jsou jednovaječná dvojčata (porucha rivality sourozenecké).
- Žárlivost chronická (pathological jealousy)
- Žárlivost partnerská (partner jealousy) je taková žárlivost, která se vyskytuje u heterosexuálních i homosexuálních sex. partnerů. Partneri při ni zažívají úzkost vyplývající z nedostatečného pocitu jistoty týkající se citů milované osoby. Žárlivost je zaměřena vůči třetí osobě (popřípadě osobám), které jsou určitým způsobem vnímány jako ohrožující. Rozlišujeme tři stadia: 1) žárlivecký monolog (přecházející postupně ve výslech) 2) žárlivecké slídění, nečekané kontroly 3) žárlivecká agrese (nejprve slovní, posléze i fyzická) (Hartl, Hartlová, 2000).

1.2.2. Faktory ovlivňující žárlivost podle Mudr. Miroslava Plzáka (Plzák, 1972)

Zdroje, které sytí žárlivost, jsou často podkladem pro její vysvětlení. Český psychiatr a odborník v oblasti výzkumu žárlivosti Mudr. Miroslav Plzák se tomuto tématu věnoval nejen v několika svých dílech, ale také v jím nově založeném vědním oboru týkajícím se manželství (matrimoniologie). V díle „Othelón aneb manuál o žárlivosti“ uvedl několik faktorů, které ovlivňují a podněcují žárlivost.

- Faktor dědičnosti - více než třetina z celkového počtu žárlivých jedinců tuto vloh u zdědila po svém přímém předku, tj. otci či matce. Žárlivost se v rodinách často tají.
- Faktor konstituce osobnosti - žárlí především lidé vrozeně nedůvěřiví, podezřívaví, nebo naopak prestižní a samolibí.
- Faktor partnerské situace – v první řadě žárlí partner submisivní.

- Faktor výběru partnera vůbec - více než polovina žárlivých jedinců si nezodpovědně vybírá pro svůj vztah partnera, který bude jeho vlohu sytit a rozvíjet (př. prestižní muž si vybere za partnerku žádoucí ženu v domnění, že ji zkrátí).
- Biologické faktory osobnosti - žárlivost posiluje dlouhodobá nemoc, vyčerpání, nespavost, nedostatek jídla a jakékoliv jiné oslabení nervové soustavy.
- Faktor uzavřeného soužití v rodině - čím více se žárlivý partner uzavírá „do zdi svého bytu“, tím více mohutní jeho žárlivecký postoj.

V utváření lidského postoje existují tzv. nepsychogenní aference, tedy vlivy, které nejsou přímo vědomé a které vytváří tzv. nepsychogenní vyladění pro žárlivost. Toto vyladění ovlivňuje nejen alkohol, nemoc nebo nevyspaní, ale také například denní doba (žárlivecké napětí narůstá večer), předmenstruační období u žen (pocity ukřivdění, zneužívání nebo agresivity, zlosti a nepřístupnosti - za důvod těchto pocitů může být považováno podezření z nevěry) a nedostatečné sexuální uvolnění (kvalitní uvolnění zbavuje podezíravosti – až na případy chorobného žárlení, kdy je právě „kvalita“ důvodem podezřívání) (Plzák, 1972).

1.3. Nevěra

Vymezení hranice, kde začíná nevěra, je velmi obtížné. Její definice se různí, podobně jako se různí definice žárlivosti. Položíme-li zdánlivě triviální otázku „co je to nevěra?“, dostane se nám pravděpodobně velmi různých odpovědí. Někteří lidé se cítí ohroženější nevěrou fyzickou, někteří spíše nevěrou duševní. Pro někoho je nevěrou již pouhá myšlenka na ni, zatímco pro jiného jí je až skutečný akt pohlavního styku. Obecně se tvrdí, že postoje mužů k partnerské nevěře se velmi liší od postojů žen. Říká se, že muži jsou k nevěře tolerantnější než ženy a že jejich nevěra má zpravidla sexuální podtext. Důvody, proč lidé podvádějí své partnery, jsou různé, stejně tak jako jsou různé důvody, proč je nová osoba přitahuje. Nejčastěji v ní vidí něco, co v původním vztahu scházelo, po čem dychtili a co se nyní jeví s novým člověkem reálně (Kirshenbaum, 2009). Český psycholog a manželský poradce Petr Šmolka říká, že není zcela možné definovat nevěru jako jev či stav mající objektivně existující charakteristiky. Zvláště z hlediska podváděných jde v dané souvislosti spíše o kategorii subjektivního prožívání. Nevěrou pak může být jakákoliv forma vztahu či kontaktu partnera s osobou či osobami zpravidla opačného pohlaví. Forma vztahu či kontaktu, kterou oprávněně (není-li onen postižený žárlivý jedinec) vnímáme jako emočně ohrožující či zraňující (Šmolka, 2010).

Podle modelů odvozených z evoluční psychologie vykazují muži větší psychologickou a fyziologickou úzkost spojenou se sexuální nevěrou svých partnerů spíše než s nevěrou emoční. Naopak ženy vykazují větší úzkost spojenou s emoční nevěrou svých partnerů než s nevěrou sexuální (Sheets, Wolfe, 2001).

1.4. Evoluční přístup

1.4.1. Pohlavní výběr

Evoluce charakteristických vlastností nesoucích s sebou spíše reprodukční výhodu než výhodu pro přežití je známa jako pohlavní selekce. Tento termín zavedl Darwin a rozlišil dvě formy tohoto výběru - intrasexuální a intersexuální. Darwinova teorie pohlavní selekce je první prací, jež se snaží vysvětlit párové chování tím, že identifikuje klíčové procesy, které umožňují evoluční změnu (Flegr, 2009).

V prvním druhu selekce soutěží příslušníci stejného pohlaví a výsledek soubojů usnadní vítězi sexuální dostupnost příslušnic opačného pohlaví. Tato intrasexuální soutěž zajistí, že do další generace se dostanou právě ty znaky, které vedly k vítězství (např. větší síla, inteligence, schopnost vyjít se spojencem atd.). Vítězi se mohou pářit s větší frekvencí a umožnit většímu počtu svých genů evoluční vzestup (Buss, 2009). Ve druhém typu selekce, intersexuálním, si příslušníci jednoho pohlaví vybírají partnery na základě preferencí určitých vlastností budoucího partnera. Tvorové, již mají upřednostňované vlastnosti, jsou vybíráni častěji a jejich genům se tedy daří lépe. Ti, již tyto geny nemají, jsou vyřazeni z procesu reprodukce a jejich geny zanikají (Buss, 2009). „Podle teorie přirozeného výběru samice, které do svých mláďat hodně investují, pravděpodobně spíše předávají svoje geny budoucím generacím, což upevňuje pozici samic druhu jakožto primárních pečovatelek o mladé. Samci, kteří jsou v boji o zplození početného potomstva úspěšní, také spíše svoje geny předávají, a proto se upevňuje jejich pozice soupeřivého genderu s malou péčí o mladé.“ (White , Mullen, 2006, str. 89)

Volba partnera a pohlavní výběr se u žen a mužů výrazně liší. Zdá se, že ženy se snaží maximalizovat počet svých potomků, které mohou vychovat, takže si spíše vybírají buď muže, kteří mohou efektivně přispět k výchově, nebo muže vysoce kvalitní, zatímco muži vykazují spíše tendenci maximalizovat počet oplodnění, kterých mohou dosáhnout buď stykem s mnoha ženami, nebo preferencí plodnějších partnerek (Dunbar, Barrett, 2007). Reprodukční strategie se u pohlaví liší. Jak muži, tak ženy přinášejí do reprodukce jiné investice, s čímž jsou spojeny i odlišné hrozby v případě, že se jejich partner začne stýkat s jinou osobou (ať už sexuálně, nebo citově). Z čistě biologického hlediska ženina kontribuce na reprodukci zcela převažuje nad mužskou. Žena musí investovat do reprodukce obrovské množství času a úsilí (těhotenství, porod, kojení, péče o dítě a jeho ochrana), zatímco u muže se může jednat pouze o malé množství energie (Harris, 2002). Minimální nutné investice do reprodukce se zásadně liší, a to i přes to, že u člověka existuje na rozdíl od většiny jiných

primátů velmi výrazná otcovská péče. Aby ženy kompenzovaly svou biologickou „nevýhodu“, vyvíjejí si preference pro ty muže, kteří si s nimi vytvoří emoční spojení, což jim zajistí po oplodnění zdroje, které zvýší šanci na přežití jejich potomka (woman's fitness). Naopak muži (men's fitness) jsou závislí na faktu, zda jim je žena sexuálně věrná, neboť jim tato věrnost zaručuje, že jejich zdroje nejsou zbytečně čerpány na dítě jiného muže. Z toho vyplývá, že ženy se cítí ohroženější emoční nevěrou, a muži naopak nevěrou sexuální. Tento model genderově rozdílných reakcí na stimuly vyvolávající nevěru nacházíme ve všech níže studovaných kulturách. Studie byly prováděny v USA, Německu, Holandsku, Švédsku, Japonsku, Číně a Koreji (Sheets, Wolfe, 2001).

Podle evolučního psychologa Davida Busse, který se věnoval rozsáhlému výzkumu strategií sexuálního chování, se jako následek obrovské nákladnosti rozmnožování u žen (těhotenství, porod, kojení, péče o dítě a jeho ochrana) vyvinula tendence vybírat si muže podle jeho vlivu na úspěch, se kterým může být vychován potomek. Úspěch může být dosažen dvěma způsoby. Buďto skrze kvalitní geny, které muž může poskytnout (kvalitnější geny - kvalitnější potomci), nebo na základě schopnosti muže přispět k rodičovské péči (např. hmotným zajištěním). Naopak u mužů je jedna z nejzřejmějších preferencí držení se zásadního „vodítka“ mládí. Reprodukční hodnota žen po dvacítce se vzrůstajícím věkem klesá. Muži obecně projevují touhu po mladších partnerkách. Kulturní rozdíly nacházíme spíše v relativním věkovém rozdílu, tj. v tom, o kolik let mladší ženu muži preferují (Buss, 2009). Další neméně důležitá preference jsou vlastnosti, které se staly univerzálním standardem krásy. Ačkoliv každý posuzuje krásu jinak, preference pro tyto znaky se utvářely po tisíce let lidské evoluce. Podle autora Matta Ridleyho je mládí a zdraví, které našim předkům bylo signalizováno skrze viditelné znaky a rysy, jako je plnost rtů, jemná a čistá kůže, jasné oči, zářivé vlasy, ale také projevy chování jako mladistvý krok, energie, mimika obličeje aj. dnes základní složkou mužských měřítek krásy (Ridley, 2007).

1.4.2. Adaptační mechanismy

Za statisíce let evoluce v nás přírodní výběr vyseletoval určité mechanismy adaptace, které jsou řešením existenčních problémů potřeby přežití a rozmnožování, jež lidé mají spojeny s nepříznivými přírodními podmínkami. Ruku v ruce s nimi jdou sexuální strategie. Z určitého úhlu pohledu je kontext vším, protože právě kontexty, které se znovu vracely po celou evoluční historii, vytvářely strategie, které si dnes s sebou neseme. Kulturní kontexty a podmínky určují, které strategie se aktivují a které zůstanou zapomenuty (Buss, 2009).

Jak již bylo výše nastíněno, existují rozdíly mezi tím, co chtějí ženy a co muži. Těhotenství, porod, kojení, péče o dítě, jeho ochrana atd. jsou výjimečně cenné rozmnožovací hodnoty, které nelze neuváženě rozhazovat, takže si žena nemůže dovolit promarnit je, aniž by získala nějakou výhodu. Protože neuvážený sex znamenal pro ženy v naší evoluční minulosti riziko ohromných následných investic a zátěže, evoluce protěžovala takové ženy, které si své partnery vybíraly velmi důkladně. Pokud nebyly vybíravé, utrpěly velké ztráty a měly menší reprodukční úspěch (Buss, 2009). Ačkoliv se dnešní kultura změnila a žijeme v jiném světě, v němž je zcela možné používat nejrůznější druhy antikoncepce, které nám teoreticky dovolují odchýlit se od těchto vzorců, lidská sexuální psychologie se vyvíjela po statisíce let směrem k řešení adaptivních problémů našich prapředků a my touto základní sexuální psychologií stále disponujeme.

Pravěké okolnosti podmiňující rozpad partnerského vztahu se staly adaptivním problémem pro celou lidskou evoluční historii a vytvořily selekční tlak na vývoj strategických řešení. Lidé, kteří si nevšimli úpadku hodnoty svého partnera, nebyli připraveni sehnat si nového partnera v případě smrti partnera dosavadního nebo vyměnit stávajícího partnera za kvalitnějšího, čelili reprodukční nevýhodě (Buss, 2009). Lidé sledují a vyhodnocují možné partnery, i když jsou sami zrovna ve svazku. Lidé setrvávající po boku nevhodného partnera jsou reprodukčně méně úspěšní. Náš partner je neustálým standardem pro opakovaná srovnávání (po svatbě u mužů nevymizí preference mladých atraktivních žen a u žen pozornost zaměřená na postavení a prestiž ostatních mužů) (Barret, Dunbar, Lycett, 2008).

Z evolučně psychologického hlediska bylo jedním z účinných ospravedlnění pro zrušení partnerského vztahu nesplnění partnerských očekávání. Prospěšnost plynoucí z dlouhodobého svazku se v pradávných dobách lišila mezípolhavně. Pro muže ji představovalo těžení z monopolizace ženiny reprodukční kapacity, pro ženu plynula prospěšnost ze zajištění mužskými investicemi. Dodnes mají tyto faktory vliv na proces rozchodu a rozvodu. Díky nim muži i ženy průběžně vyhodnocují změny u svých protějšků podle rozdílných kritérií (Ridley, 2007).

1.4.3. Sexuální žárlivost

Podle evolučního hlediska se u lidí v důsledku selekčních tlaků vyvinuly určité psychické sklony, jejichž funkcí je maximalizovat vlastní životaschopnost a reprodukceschopnost. Mezi takové tendence patří i sexuální žárlivost, která má z ultimátního hlediska zajišťovat jistotu otcovství. Obecně se má za to, že muži jsou mnohem méně schopni odpouštět cizoložství v manželství než ženy (Barret, Dunbar, Lycett, 2008). „Manžel se může v případě nevěry

(vědomě či nevědomě) obávat investic do potomků, kteří nejsou jeho. V případech, kdy je nevěra spojena s manželčinou vůlí manžela opustit, se jedná o ztrátu výlučné vlády nad ženinou reprodukcí s příslušným dopadem na reprodukční úspěch manžela“ (Barret, Dunbar, Lycett, 2008, str. 243). Podle Davida Busse vévodí seznamu rozvodových příčin dvě klíčové okolnosti s přímým dopadem na reprodukci - nevěra a neplodnost. Nejkrivější ukazatel mužova selhání schopnosti podržet si ženinu reprodukční kapacitu pro sebe je její nevěra. Ženino selhání schopnosti udržet si výlučný přístup k mužovým zdrojům je jeho nevěra. Nevěra je jako nejrozšířenější příčina rozpadů svazků zmiňovaná v 88 společenstvích. V 54 společenstvích se partneři rozvádějí pouze v případě nevěry manželky. Jen u 25 společenství dochází k rozvodu v důsledku nevěry kohokoliv z partnerů a pouze ve 2 společenstvích se lidé rozvádějí jen následkem manželovy nevěry (ačkoliv se v těchto kulturách muži s nevěrnými manželkami nerozvádí, trest pro ně může zahrnovat silné a kruté bití, které často vede až ke smrti). Vražda ze žárlivosti by se mohla jevit jako zničení klíčového reprodukčního zdroje, který míří proti reprodukčnímu úspěchu. Představuje sice extrémní, ale evolučně vyvinutý projev adaptivního mechanismu. Zabití manželky nemuselo v lidské evoluční historii znamenat reprodukční škodu za všech okolností. Především uvážíme-li, že manželka chce opustit manžela, který následně ztratí její reprodukční zdroje, jež jsou přeměřovány ke konkurentovi, jedná se o „dvojnásobný úder“. Muž přehlížející tento fakt se může stát předmětem posměchu a jeho pověst trpí. Nicméně v převážné většině případů nevede sexuální žárlivost k vraždě, ale ke strategiím zaměřeným na udržení partnera (snaha plnit partnerova přání) (Buss, 2009)

Problém nejistoty otcovství se objevuje všude tam, kde dochází k oplodnění a těhotenství v samičím těle. Podle Davida Busse představovaly kukaččí děti vždy adaptivní problém, kterým se museli muži během lidské evoluční historie zabývat. Jen velmi málo samců savců do svých mláďat vůbec něco investuje. Ze skutečnosti, že muži do svých potomků investují značně, lze odvodit, že u našich předků se vyvinuly účinné psychologické mechanismy pro řešení problémů otcovství a snížení pravděpodobnosti narození kukaččích dětí. Studie o sexuální žárlivosti ve všech jejích různorodých projevech dokazují, že hlavním mechanismem je právě žárlivost. Sexuální žárlivost se skládá z emocí vyvolaných pozorovaným ohrožením sexuálního vztahu. Pozorování této hrozby vede k akcím vyvinutým za účelem zmenšení nebo úplné eliminace tohoto ohrožení (bdělost, sledování partnera, násilí). Aktivuje se, je-li člověk konfrontován s příznaky toho, že někdo jiný projevuje sexuální zájem o jeho partnera, nebo vyskytnou-li se příznaky partnerova možného odchodu,

jimiž je třeba jeho flirtování s někým jiným. Vztek, smutek a ponížení jsou motivacemi pro akce obvykle namířené k odstavení rivala nebo k zabránění partnerovu odchodu.

Muži, kterým se nepodaří vyřešit tento adaptivní problém, riskují utrpení přímých reprodukčních ztrát, ale i ztrátu statusu a reputace. Obě pohlaví prožívají žárlivost a intenzita žárlivosti se obecně od sebe neliší. Rozhodně se nejedná o triviální nebo okrajovou záležitost. Žárlivost se někdy stává tak silnou, že dožene osobu, která ji prožívá, až k vraždě partnera nebo narušitele vztahu. Mužská žárlivost je nejčastější příčinou všech druhů násilí proti manželkám včetně bití a vražd (Buss, 2009).

Nejistota otcovství hraje velkou roli v plánování investic muže. Zcela jistě je pro muže evolučně výhodné investovat do dítěte pouze v případě, že získá jistotu, že jde o jeho vlastního potomka. Mezi jistotou mateřství a jistotou otcovství existuje značná asymetrie. Vzhledem k tomu, že jistota mateřství je u savců vždy stoprocentní, klade se v jistých společnostech (především tradičních) před ochotou investovat do dítěte velký důraz na záruku otcovství. V rámci zachování jisté prestiže a záruky pak tyto kultury mohou klást několik požadavků na ženy a kontrolu jejich sexuality, například zachování panenství do svatby, obecná ochrana cudnosti žen (cudné odívání, doprovázení žen starším příslušníkem rodiny) mrzačení genitálií (ženská obřízka) aj. (Buss, 2009).

Lidská řešení adaptivního problému udržení partnera jsou velmi rozmanitá. Jedna z nejčastějších strategií je odvedení partnera od konkurence (skrývání partnera před konkurencí), fyzické odvedení partnera z oblasti s hustým výskytem konkurentů, zastírání vábících signálů partnera a zmenšení nápadnosti projevů jeho dvoření. Všechny tyto maskovací taktiky redukuje možnost kontaktu druhá nebo družky s rivaly nežádoucího pohlaví. U lidí se však vyvinuly ještě další speciální strategie pro udržení partnerů. Jedna z nejzákladnějších je naplnit tužby svého partnera, které na počátku vedly k jeho partnerskému výběru (Ridley, 2007).

1.5. Mezipohlavní rozdíly ve vnímání žárlivosti - emocionální a sexuální žárlivost

Téma žárlivosti je velice populární. Existuje nespočet výzkumů zabývajících se tímto fenoménem. Některé výzkumy se zaměřují na to, jak jedinci prožívají žárlivost, jaké aspekty v nich vyvolávají tento stav, jak na něj pak reagují atd. Jiné studie srovnávají pohlaví a jiné porovnávají rozdíly mezi vnímáním žárlivosti u heterosexuálně a homosexuálně orientovaných jedinců.

Ve výzkumu zaměřeném na rozdíly ve vnímání žárlivosti z evolučního, fyziologického a psychologického hlediska (Buss, Larsen, Westen, Semmelroth, 1992) se vědci zaměřili na tři okruhy, které rozebrali ve třech rozdílných studiích. V první studii muži a ženy odpovídali na dotaz, zda reagují žárlivěji na partnerovu sexuální, nebo emoční nevěru. Výsledky potvrdily závěry několika předchozích výzkumů, tj. skutečnost, že muži reagují více na sexuální nevěru, zatímco ženy na nevěru emoční. Přes 60 % mužů by bylo více znepokojeno, kdyby jejich partnerka navázala potenciálně sexuální vztah s jiným mužem. Naopak jen pro 17 % žen by byla sexuální nevěra více znepokojující než nevěra emoční. Celých 83 % žen ve vybraném vzorku odpovědělo, že by je více znepokojil emoční vztah, jež by jejich partner navázal s potenciální rivalkou.

Druhá studie, která potvrdila výsledky studie první, zaznamenávala fyziologické reakce respondentů v situacích, v nichž si měli představit partnerovu sexuální nebo emoční nevěru, a třetí studie zkoumala efekt stálého sexuálního vztahu na aktivaci žárlivosti. Zde se měly prohloubit výsledky a poznatky z prvních dvou studií. Autoři článku se snažili zkoumat, jaký efekt má na aktivaci žárlivosti fakt, zda má člověk dlouhodobý partnerský (sexuální) vztah, či nikoliv. Předpoklad byl, že muži, kteří již žili v oddaném a dlouhodobém vztahu, budou reagovat na sexuální nevěru citlivěji než muži, kteří nikdy v takovém vztahu nežili a nemají zkušenost s investicemi, které je třeba do vztahu vložit. Stejný předpoklad platil pro ženy a pro reakci na emoční nevěru. Výsledky se velmi podobaly těm z první studie. Mnohem větší procento mužů uvedlo (49 % mužů a jen 19 % žen), že sexuální nevěra je horší a více rozrušující než nevěra emoční. Potvrdil se předpoklad, že muži, kteří již dříve byli v dlouhodobém vztahu, reagují citlivěji na sexuální nevěru své partnerky. Konkrétně 55 % mužů, kteří uvedli, že byli v dlouhodobém vztahu, také vypovědělo, že pro ně je sexuální nevěra horší variantou. Ti, kteří takovou zkušenost nikdy neměli, vykazovali nižší rozrušení u představy sexuální nevěry (29 % mužů). Mužská sexuální žárlivost se tedy mnohem více

aktivuje v momentě, kdy muži mají zkušenost s pro ně důležitým a významným vztahem než u těch, kteří podobnou zkušenost nemají. Stejný předpoklad aktivace žárlivosti u žen u reakce na emoční nevěru se však nepotvrdil. Nehledě na to, zda ženy měly zkušenost s dlouhodobým perspektivním vztahem či nikoliv, vždy označovaly emoční nevěru za více rozrušující.

Výsledky těchto studií ukázaly markantní mezipohlavní rozdíly ve vnímání žárlivosti a potvrdily předpoklad aktivace žárlivosti u sexuálních vztahů (Buss, Larsen, Westen, Semmelroth, 1992).

U výzkumu genderových rozdílů v rámci žárlivosti, prováděného napříč státy USA a v některých státech Evropy a Asie (Německo, Holandsko, Čína), byli respondenti požádáni, aby si představili, že právě prožívají romantický vztah, a aby vybrali, co by pro ně hypoteticky bylo více znepokojující - zda možnost partnerovy sexuální nevěry, nebo situace, kdy by se jejich partner zamiloval do někoho jiného. Výsledky této studie dobře znázornily genderové rozdíly. Většina žen uvedla, že emoční nevěra by pro ně byla horší. Naopak u mužů až 60 % odpovědělo, že sexuální nevěra by byla více znepokojující (Harris, 2002).

Podobné otázky byly položeny při výzkumu sexuálních rozdílů v žárlivosti z evoluční a kulturní perspektivy (Buunk, Angleitner, Oubaid, Buss, 1996). Tato studie byla prováděna v Nizozemí, Německu a Spojených státech. Spojené státy se ukázaly jako nejvíce genderově stratifikované. Ve srovnání Německa a USA bylo procento žen, které označily sexuální nevěru za horší, téměř stejné. Velký rozdíl byl však u výpovědí mužů. Až o 33 % více amerických mužů se vyjádřilo, že sexuální nevěra je závažnější než nevěra emoční. Ve studii z Holandska se pak jen potvrdily výsledky nalezené již dříve. Drtivá většina mužů opět označila sexuální nevěru za horší. Nicméně se zde mnohem větší procento žen přiklánělo ke stejnému názoru jako muži, tedy že sexuální nevěra je závažnější. Tato studie ukázala, že rozdíly ve vnímání žárlivosti mezi muži a ženami jsou největší a nejtrvalejší v rámci USA, ale mění se v různých zemích Evropy, což je zapříčiněno jinou kulturou a výchovou. Holandsko a Německo jsou považovány za země, ve kterých lidé mají volnější postoje k sexualitě (včetně názoru na mimomanželský styk). V tomto ohledu je podle studie přesným opakem Amerika.

Přesto, že nacházíme v různých zemích různé procentní odchylky, všude se stále potvrzuje model založený na evoluční teorii, tedy představě, že muži jsou vždy více znepokojeni sexuální nevěrou, zatímco ženy nevěrou emoční (Buunk, Angleitner, Oubaid, Buss, 1996).

Výše uvedené studie jsou podporované mnohými dalšími. Některé z těchto studií však byly poněkud limitované, co se týče výběru vzorku (především mladí lidé, z velké části studenti), jiné se omezovaly jen na jednu kulturu (např. u první uvedené studie se jednalo jen o respondenty z Michiganu, USA). Mohlo by být zajímavé rozšířit vzorek respondentů v navazující studii na jinou věkovou kategorii. Je třeba předpokládat, že většina studujících lidí nebude mít tolik zkušeností s vážným vztahem, který by v daném okamžiku mohla považovat za perspektivní do budoucna, a tudíž mohou být odpovědi poněkud zkreslující, jelikož otázky často vycházejí z předpokladu, že respondenti již zkušenosti se vztahem mají, mohou situace porovnat a pokusit se do nich vžít. Nevíme, na kolik mohou být odpovědi relevantní, vezmeme-li v úvahu, že by respondenti odpovídali čistě na základě hypotetické představy vztahu, který však nikdy neprožili, anebo jen velmi krátký. Také by mohlo být zajímavé zaměřit se na otázku, zda se časem mění názory a preference respondentů a zda by se předpoklad (muži žárlí více na sexuální nevěru, ženy žárlí více na emoční nevěru) potvrdil i u skupiny respondentů středního věku.

1.6. Žárlivost u homosexuálních jedinců

Většina studií týkající se žárlivosti je prováděna na heterosexuálních jedincích, přičemž se alespoň u studií založených na evolučním přístupu vychází z předpokladu, že sexuální žárlivost je jistý mechanismus, který se u lidí vyvinul z důvodů zamezení sexuální nevěry a zajištění co největší jistoty otcovství, a že emoční nevěra se naopak vyvinula především jako ženský prostředek zajištění a udržení mužových zdrojů (viz kapitola 1.4. Evoluční přístup). Co se však stane, budeme-li mluvit o žárlivosti a nevěře u párů stejného pohlaví?

Ve výzkumu zaměřeném na sexuální a romantickou žárlivost mezi heterosexuálními a homosexuálními jedinci (Harris, 2002), prováděného Kalifornskou univerzitou, oslovovali výzkumníci respondenty prostřednictvím kalifornských novin a letáků. Dále byli respondenti získáváni v prostředí gay barů, komunitních center a jiných organizací. Studie se zúčastnilo 210 respondentů, kterým byl vždy zaslán anonymní dotazník. Vzorek čítal 48 lesbiček, 50 gayů, 49 heterosexuálních žen, 49 heterosexuálních mužů a 10 žen a 4 muže, kteří se označili za bisexuální.

Základní otázky byly dvě. První byla opět podobná jako v předchozích výzkumech - co by respondenty hypoteticky znepokojilo více – emoční, nebo sexuální nevěra u stávajícího partnera, minulého partnera, popř. si měli představit hypotetickou situaci a zhodnotit ji. Druhá otázka se zaměřila na reálnou zkušenost s nevěrou (zda respondenti měli zkušenost s nevěrou, jak moc se zaměřovali na emocionální aspekt partnerovy nevěry, zda vztah poté skončil, popř. kdo jej ukončil). Výsledky první otázky ukázaly, že heterosexuální muži mnohem častěji než heterosexuální ženy považovali sexuální nevěru za více znepokojující. V rámci srovnání orientace (heterosexuální muži a ženy vs. homosexuální muži a ženy) označilo sexuální nevěru za horší značně větší procento heterosexuálních jedinců. Přibližně 70 % účastníků výzkumu uvedlo, že má zkušenost s partnerskou nevěrou. Všechny skupiny uvedly, že v rámci nevěry ve vztahu se více zaměřovali na emoční aspekt (bez ohledu na orientaci a pohlaví). Podobné bylo i procentu mužů a žen, kteří uvedli, že jejich vztah po odhalení nevěry skončil (58 % žen a 57 % mužů). Nicméně byl zjištěn signifikantní rozdíl v tom, kdo vztah ve skutečnosti ukončil. 94 % žen uvedlo, že to byly ony, ale pouze 43 % mužů vypovědělo, že ukončení vztahu přišlo z jejich strany (Harris, 2002).

J.L. Bevan a P.L. Lannutti (2002) ve své studii zkoumali homosexuální a heterosexuální páry a porovnávali, jak prožívají a vyjadřují romantickou žárlivost. Jejich výsledky ukázaly rozdílnosti podle orientace a pohlaví. Homosexuální muži v situacích prožívané žárlivosti

používali násilnou komunikaci (výhrůžky aj.) mnohem častěji než heterosexuální muži. Naopak homosexuální ženy se uchýlovaly k manipulaci mnohem méně než heterosexuální ženy, popř. muži. Nicméně se ukázalo, že neexistuje signifikantní rozdíl mezi tím, zda by některé pohlaví (bez ohledu na orientaci) mělo ve vztahu více či méně zkušeností s emoční nevěrou.

Jedna ze studií prováděných v Brazílii na univerzitě v São Paulu (Souza, Verderana, Taira, Otta 2006) se pokusila srovnat úzkost a pocity, které zažívají heterosexuální a homosexuální muži a ženy při představě emoční či sexuální nevěry svého partnera. Studie se zúčastnilo 68 heterosexuálních mužů, 72 heterosexuálních žen, 42 homosexuálních mužů a 35 homosexuálních žen.

Respondentům byly položeny dvě otázky se dvěma možnými odpověďmi. Vždy se měli vyjádřit, která ze dvou možností by je rozrušila více.

První z nich měla tyto alternativy:

- a) Váš partner/partnerka si vytvoří hluboký emocionální vztah s bývalým partnerem/partnerkou.
- b) Váš partner/partnerka si užije vášnivý sexuální styk s bývalým partnerem/partnerkou.

Druhá otázka nabízela alternativy:

- a) Váš partner/partnerka si vytvoří přátelský vztah s nějakou osobou z práce a tráví s ním/ní stále více a více času. Víte, že nedošlo k sexuálnímu styku, ale také jste si vědomi, že spolu mají spoustu společných zájmů, a tušíte, že jsou zamilovaní.
- b) Váš partner/partnerka měl/a sexuální styk s jinou osobou (na dovolené), víte, že se jednalo jen o jednu noc a že Váš partner/partnerka je zamilovaný/á do Vás.

Poté, co respondenti zodpověděli tyto dvě otázky, měli za úkol označit na škále od 1 do 7, jak moc by je rozrušily následující situace (1= nerozrušilo, 7= velmi rozrušilo)

- a) Viděli byste partnera/partnerku flirtovat s jiným mužem/ženou.
- b) Jiný muž/žena by intimně objímal Vašeho partnera/partnerku.
- c) Viděli byste Vašeho partnera/partnerku tancovat s jiným mužem/ženou.
- d) Váš partner/partnerka by si vytvořil hluboký emocionální vztah k jiné osobě.
- e) Domnívali byste se, že Váš partner/partnerka má sexuální fantazie o jiném muži/ženě.

f) Váš partner/partnerka by si užil sex s jinou osobou.

Jak se očekávalo, výsledky prvního úkolu ukázaly, že heterosexuální muži byli více než heterosexuální ženy rozrušeni sexuální nevěrou. Heterosexuální ženy projevily nejnižší znepokojení u představy sexuální nevěry, ať už s bývalým partnerem nebo u sexuálního vztahu na jednu noc (ve srovnání s respondenty jiných skupin, tj. homosexuálními ženami, heterosexuálními muži a homosexuálními muži). Nejvíce byli tímto scénářem znepokojeni heterosexuální muži. Homosexuální ženy se svým znepokojením blížily heterosexuálním mužům a homosexuální muži heterosexuálním ženám.

Výsledky druhé části potvrdily výsledky části první. Poslední možný scénář (sex s jinou osobou) by nejvíce vadil heterosexuálním mužům a homosexuálním ženám (označeno číslem 6-7). Naopak homosexuálním mužům by nejvíce vadil nějaký emoční vztah jejich partnera s jinou osobou (6). Heterosexuální ženy by se cítily nejvíce ohroženy flirtováním, emoční nevěrou a sexem, u kterého by věděly, že si ho jejich partner velmi užil (5-6). Objekt a tancování se u většiny respondentů objevovalo na nejnižší příčce hodnocení, mezi číslem 2-3 (počítáme-li 7 za nejvíce rozrušující). Pořadí toho, jak respondenti sestavili tyto podněty, je následující (pořadí od nejméně po nejvíce rozrušující):

- heterosexuální muži – objetí, tanec, sexuální fantazie, emoční vztah, flirt, sex
- homosexuální muži – objetí, tanec, sexuální fantazie, flirt, emoční vztah
- heterosexuální ženy – objetí, sexuální fantazie, tanec, emoční vztah, sex, flirt
- homosexuální ženy – objetí, sexuální fantazie, emoční vztah, flirt, sex

Pozoruhodné na tomto výzkumu je, že mezi heterosexuálními muži a ženami se neobjevil žádný značný rozdíl mezi vnímáním scénáře „sexu s jinou osobou“ a „emočního vztahu“. V rámci tohoto výzkumu neukázalo hodnocení homosexuálních mužů a homosexuálních žen jasné upřednostnění sexuální nebo emocionální nevěry. Je pozoruhodné, že nebylo prokázáno, že žárlivost by byla méně intenzivní mezi homosexuálně orientovanými respondenty, ačkoli zde odpadá otázka reprodukce a jejího ohrožení (ztráta zdrojů vs. ztráta kontroly nad ženinou sexualitou - nejistota otcovství aj.).

Dalším výzkumem zabývajícím se žárlivostí homosexuálních jedinců, prováděným na univerzitě v Holandsku (Dijkstra, Groothof., Poel , Laverman , Schrier , Buunk , 2001), je studie pohlavních rozdílů ve vnímání událostí, které vyvolávají žárlivost mezi homosexuály. Studie vychází z předpokladu, že u heterosexuálních jedinců bude model následující: muž

bude více rozrušen sexuální nevěrou, žena nevěrou emoční. Vzhledem k tomu, že psychologie stejnopohlavního párování je odlišná, zaměřili se autoři na to, jak budou gayové reagovat na emoční vs. sexuální nevěru. Vzorek respondentů čítal 237 homosexuálů, z toho 99 lesbických žen a 138 homosexuálních mužů, s průměrným věkem 32,5 roku. Z daného vzorku mělo v době studie 59 % respondentů (139 mužů a žen) homosexuální vztah, z čehož větší procento tvořily homosexuální ženy (67 % vs. 53 % homosexuálních mužů). Cílem této studie bylo zkoumat sexuální a romantickou žárlivost u homosexuálních jedinců, proto bylo z původního vzorku 280 respondentů 43 osob vyloučeno z toho důvodu, že se na sebeohodnocující škále homosexuál – heterosexuál (1 = zcela homosexuálně orientovaný, 7 = zcela heterosexuálně orientovaný) umístili na bodě 4 a výše směrem k heterosexuality, tedy označili sami sebe za bisexuály, a tudíž nebyli vhodnými respondenty pro tuto studii. Účastníci výzkumu pocházeli z řad návštěvníků barů a obyvatel různých měst v Holandsku. Prvním požadavkem bylo vyplnění dotazníku. Byly použity otázky z pilotní studie Busse a kol. z roku 1992 a 1999, v nichž bylo respondentům představeno šest různých dilemat, a úkolem respondentů bylo vždy vybrat pro ně nejnejpříjemnější představu, tedy označit vždy jednu odpověď ze dvou nabízených u každé ze situací.

První situace:

- a) Představte si Vašeho partnera/partnerku při vášnivém sexuálním styku s jiným mužem/ženou.
- b) Představte si, že si Váš partner/partnerka vytvoří hluboký emoční vztah k danému muži/ženě.

Druhá situace:

- a) Představte si, že Váš partner/partnerka zkouší jiné sexuální pozice s daným mužem/ženou.
- b) Představte si, že se Váš partner/partnerka zamiluje do daného muže/ženy.

Třetí situace:

- a) Představte si, že Váš partner/partnerka je stále sexuálně přitahován/a ke svému bývalému partnerovi/partnerce, ačkoliv už do něj/ní není již nadále zamilovaný/á.
- b) Představte si, že Vaše bývalá láska stále něco cítí ke svému bývalému partnerovi, ale nemá již nadále o danou osobu sexuální zájem.

Čtvrtá situace byla položena následovně:

Představte si, že si Váš partner/partnerka vytvoří emoční vztah s jiným mužem/ženou a s touto osobou má také sexuální styk. Která z možností je pro Vás více rozrušující?

- a) Sexuální styk s danou osobou.
- b) Emoční vazba k dané osobě.

Pátá situace:

- a) Představte si, že Váš partner/partnerka má sexuální styk s jiným mužem/ženou bez jakékoliv možnosti dalšího emočního sblížení či vztahu v budoucnosti.
- b) Představte si, že Váš partner/partnerka začne mít emoční vztah s jiným mužem/ženou bez jakékoliv možnosti sexuálního styku v budoucnosti.

Šestá situace:

- a) Představte si, že Váš partner/partnerka má sexuální styk s jiným mužem/ženou, ale jste si jisti, že se v budoucnu mezi nimi nevytvoří žádný emoční vztah.
- b) Představte si, že Váš partner/partnerka naváže emoční vztah s jiným mužem/ženou, ale jste si jisti, že v budoucnu mezi nimi nedojde k žádnému sexuálnímu styku.

Podobně jako již výše nastíněné studie i tato přinesla srovnatelné výsledky. Ukázalo se, že podněty vyvolávající žárlivost se u homosexuálních mužů i žen liší. A to tak, že homosexuální muži označili za mnohem více rozrušující většinu odpovědí spojených s emoční hrozbou, a homosexuální ženy naopak označily ty odpovědi, které souvisely s hrozbou sexuální. Průměrně se jednalo o 51 % žen a 32 % mužů, kteří označili sexuální nevěru za horší než nevěru emoční. Toto zjištění bylo podpořeno hypotézou, že podnět, na který je více žárleno, se odvíjí spíše od pohlaví partnera než od pohlaví člověka, který žárlí. To by pak vysvětlovalo, proč homosexuální muži žárlí podobně jako heterosexuální ženy, tedy na emoční nevěru, a heterosexuální muži podobně jako homosexuální ženy, na sexuální nevěru. Je však třeba dodat, že homosexuální muži a ženy rozlišovali podněty, které považovali za v žárlivosti více rozrušující, pouze pokud žili v dané době v oddaném homosexuálním vztahu. Nebylo-li tomu tak, pak buď mezi podněty nerozlišovali nijak výrazně, nebo se rozhodovali na základě předchozích, popřípadě hypotetických vztahů (Dijkstra, Groothof, Poel, Laverman, Schrier, Buunk, 2001).

Většina výše uvedených studií byla prováděna v podstatě na malém vzorku respondentů. Studie se často provádějí na mladé generaci lidí, většinou studentů vysokých škol, a právě proto by mohlo být zajímavé zkusit tyto studie prohloubit a rozšířit o jinou věkovou kategorii

a jiný vzorek populace. Také bychom považovali za zajímavé zaznamenat fyziologické změny probíhající u homosexuálních lidí při představě nabídnutých scénářů nevěry.

Jak již bylo nastíněno, existuje mnoho teorií a výzkumů zabývajících se tématem žárlivosti, nicméně většina z nich používá kvantitativní dotazníkové metody, v nichž jsou respondentům nabídnuty tzv. otázky nucené volby (forced-choice, tj. respondent musí zvolit jednu ze dvou možností, tj. která situace - v tomto případě sexuální, nebo emoční nevěra - je pro něj horší). Ty zpravidla opomíjejí subjektivní a komplexní vnímání celé problematiky. Navíc nezohledňují podněty, na základě kterých respondenti volí danou odpověď. Nemusí pak být zcela jasné, zda při výběru srovnávají své priority v rámci současného vztahu, minulého vztahu, nebo si představují čistě hypotetickou situaci. Je-li poté tato volba určitým způsobem zohledněna, opět tato metoda neukáže přesně, zda se respondent řídil tímto modelem při zodpovídání každé jednotlivé otázky, nebo zda zbylo rozhodování pokaždé ovlivněno jinou představou.

Dále také považujeme za důležité zjistit, zda je jedinec v současném (popř. v minulém) vztahu spokojený a zda svůj vztah vnímá perspektivně. Domníváme se, že rozhodnutí se pro jednu či druhou variantu, většinou striktně rozlišující mezi emoční a sexuální nevěrou, je ovlivněno tímto faktorem.

Myslíme si dále, že nabídnout respondentům sebehodnotící škálu homosexuál – heterosexuál nemusí být zcela objektivní měřítko sexuální orientace. Autoři studie z Holandska (Dijkstra, Groothof, Poel, Laverman, Schrier, Buunk, 2001) se snažili vzorek omezit na skutečně homosexuálně orientované jedince. Nejsme si jisti, že tato škála zaručuje onu důvěryhodnost. Předběžný výběr vzorku pomocí dotazníku či rozhovoru, který by blíže zkoumal jedincovu partnerskou a sexuální minulost, a následné vyhodnocení vhodnosti respondentů se nám jeví jako lepší přístup pro zajištění chtěného vzorku. Případnou alternativou, ve výzkumech běžně používanou, je užití detailnější sebehodnotící Kinseyho škály, týkající se např. sexuálního chování respondentů v různých fázích života, sexuální přitažlivosti jak k ženám, tak k mužům, obsahu erotických fantazií či otázek ohledně toho, do koho se respondenti během svého života zamilovávali, což může o sexuální orientaci lidí vypovědět mnohem více než jen sebeidentifikace označením té které sexuální orientace.

2. Praktická část

2.1. Metodologie výzkumu

2.1.1. Výzkumný projekt a cíle výzkumu

V tomto výzkumu je naším hlavním cílem prozkoumat prožívání žárlivosti, zkušenosti s ní a názory na ni z úhlu pohledu homosexuálních mužů. Zabývali jsme se tím, jaké podněty v nich vyvolávají žárlivost, jak řeší situace žárlení se svým partnerem, popřípadě jak je řešili s minulým partnerem, zda považují za více rozrušující sexuální, či emoční nevěru, popřípadě hrozbu nevěry, jak žárlivost ovlivňuje jejich vztah/vztahy a měli-li respondenti zkušenost s více vztahy, pokusili jsme se porovnat jejich vnímání žárlivosti u daných partnerů. Jedná se o explorativní studii, která byla provedena kvalitativní metodou na vzorku patnácti homosexuálních mužů ve věkovém rozmezí dvaceti až třiceti pěti let.

Výzkum byl koncipován tímto způsobem proto, že ačkoliv existuje řada výzkumů na téma žárlivosti, většina z nich je prováděna kvantitativní metodou, která sice umožní oslovit velký počet respondentů, nicméně se neptá detailně a nezabývá se do hloubky názory každého jednotlivého respondenta. Cílem tohoto výzkumu je tedy zjistit co nejvíce informací o žárlivosti, ačkoliv se omezíme na podstatně menší počet jedinců, než je tomu u kvantitativních výzkumů. Použitím kvalitativní metody se snažíme vyhnout zjednodušenému pohledu na žárlivost, z něhož většina kvantitativních studií vychází, a pokoušíme se zmapovat i zcela nová témata, jako je například srovnání partnerské žárlivosti v rámci více vztahů, proměny prožívání žárlivosti v průběhu času, míra ovlivnění žárlivosti faktem, zda je daný jedinec ve vztahu spokojený a vnímá ho perspektivně, či ne atd. Většina kvantitativních studií je průřezová, takže nesleduje, zda se může u jednoho člověka žárlivost nějak vyvíjet napříč vztahy, tedy v závislosti na různých partnerech, ale i na minulých zkušenostech s žárlivostí a nevěrou.

2.1.2. Výzkumná strategie

Pro tento výzkum jsme si vybrali kvalitativní metodu z toho důvodu, že se díky této metodě můžeme dozvědět co nejvíce o subjektivním vnímání žárlivosti daných jedinců. V rámci této metody může tazatel modifikovat nebo doplňovat otázky v průběhu výzkumu, během sběru i analýzy dat (Hendl, 2012). Takový postup se nám jevil jako ideální způsob dotazování pro tuto explorativní studii.

Existuje již mnoho teorií žárlivosti a bylo provedeno nespočet výzkumů zabývajících se tímto tématem (viz výše). Většina z nich však používá spíše kvantitativní dotazníkové metody, ve kterých jsou respondentům nabídnuty tzv. otázky nucené volby (forced-choice, tj. respondent musí zvolit vždy jen jednu odpověď), a které zpravidla opomíjejí subjektivní vnímání celé problematiky.

„Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy. Citlivě zohledňujeme působení kontextu, lokální situaci a podmínky.“ (Hendl, 2012 str. 51)

Z tohoto důvodu shledáváme v tomto případě kvantitativní metodu za nedostačující. Naopak u osobního dotazování budeme moci využít izolaci určitého tématu (v tomto případě žárlivosti), ale zároveň ponecháme celou výpověď v kontextu ostatních dat. Jsme si vědomi toho, že získaná znalost nemusí být zobecnitelná na celou populaci a pro jiné prostředí (Hendl, 2012).

V naší studii jsme se snažili srovnat subjektivní prožívání a vnímání žárlivosti homosexuálních mužů. V tomto výzkumu byl použit polostrukturovaný rozhovor, díky kterému jsme získali podrobné informace týkající se tohoto fenoménu. V kontextu celého rozhovoru jsme samozřejmě dostali také odpovědi na otázky, které nebyly přímo položeny nebo zařazeny do rozhovoru, přesto však přinesly zajímavé poznatky z oblastí, jako je například zkušenost respondentů s nevěrou.

2.1.3. Etická stránka výzkumu

Vzhledem k tomu, že v naší studii pracujeme s citlivými daty, každý respondent před začátkem rozhovoru podepsal informovaný souhlas (viz příloha 2), ve kterém mu byl sdělen konkrétní důvod výzkumu: „Žárlivost u homosexuálních mužů“. Všem respondentům bylo sděleno, že výzkum by měl být z jejich strany zcela dobrovolný a že mají právo kdykoli v průběhu rozhovoru změnit své stanovisko a od výzkumu odstoupit s tím, že pokud si dále nebudou přát pokračovat, bude pořízená nahrávka smazána. Nikdo z respondentů však nepožádal ani o pozastavení, ani o smazání nahrávky rozhovoru. Podepsáním informovaného souhlasu dávali pak respondenti souhlas s nahráváním celého rozhovoru. Ze strany výzkumníka bylo podepsáno prohlášení o mlčenlivosti a anonymitě, ve kterém se výzkumník zavázal, že data pořízená během rozhovoru nebudou nikde dále šířena, budou použita pouze a jen k potřebám daného výzkumu, budou zpřístupněna pouze autorům tohoto výzkumu, a to

vždy v anonymizované podobě, která je zajištěna buďto pozměněním křestních jmen v rámci celého rozhovoru, nebo použitím pouze iniciál jmenovaných osob. Všem respondentům byla nabídnuta možnost poskytnutí svého jména a kontaktu pro případ jiných výzkumů s podobnou tematikou. V případě, že měli respondenti o tuto možnost zájem, byla jména s kontaktními údaji předána dále vedoucímu výzkumu.

2.1.4. Popis tvorby rozhovoru

Ke sběru dat jsme zvolili techniku rozhovoru. Zcela strukturovaný rozhovor se nám nejevil jako nejlepší volba. Existuje několik kritických argumentů proti tomuto přístupu, protože výzkumník utváří rozhovor vlastní představou. Navíc má sběr dat vytvořit vztah, v němž se teoretický rámec výzkumníka překrývá s možnostmi respondenta. Výzkumník se tedy přizpůsobuje respondentovi. Proto upřednostňujeme techniku polostrukturovaného rozhovoru. Svoboda dotazovaného při volněji utvářeném dotazování má několik výhod. Například lze přezkoušet, zda respondent otázkám porozuměl, dotazovaný může vyjevit své zcela subjektivní pohledy a názory, samostatně navrhopvat možné vztahy a souvislosti. Je také možné tematizovat konkrétní podmínky situace dotazovaného. Zcela jistě však jde o techniku, která vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu (Hendl, 2012). Právě v semináři k evoluční psychologii, v rámci něhož jsme tento rozhovor a výzkum začali rozvíjet, jsme měli možnost si tuto techniku vyzkoušet na prvních rozhovorech a zdokonalit se v požadovaných dovednostech.

Polostrukturovaný rozhovor dává větší svobodu oběma stranám. Tazatel může v jeho průběhu své otázky pozměnit, některé vynechat, nebo se naopak doptat na další detaily. Naopak respondent není nijak zvlášť omezen pevnou strukturou rozhovoru. Struktura rozhovoru byla nadesignována na semináři k evoluční psychologii a rozhovor byl vyzkoušen při pilotní studii v gay baru pod vedením Mgr. Valentové, Ph.D. a Mgr. Klapilové, Ph.D. Následně jsme rozhovor rozšířili a lehce pozměnili, aby lépe odpovídal našim požadavkům.

2.1.5. Struktura rozhovoru

Předem jsme si samozřejmě stanovili určitou linii rozhovoru a okruhy, na které jsme se respondentů následně ptali. Rozhovor začíná rozehrívacími otázkami, aby se respondent uvolnil a opadlo napětí z rozhovoru. V rámci počáteční kontaktáže je podle situace nabídnuto tykání. Pro potřeby rozhovoru a výzkumu je třeba zeptat se respondenta na jeho sexuální orientaci, přičemž je zapotřebí, aby se identifikoval jako heterosexuál, bisexuál či jako

homosexuál. Poté již následuje hlavní část rozhovoru. Ta se skládá ze čtyř okruhů, které se pochopitelně mění v závislosti na odpovědích respondenta.

Má-li respondent v současnosti vztah, otázky v prvním okruhu jsou zaměřené právě na rozebírání tohoto vztahu. Ještě před tím, než se dostaneme konkrétně k tématu žárlivosti a uvedení příkladů, ptáme se respondenta, zda svůj současný vztah vnímá perspektivně, jak dlouho vztah trvá a zda je v něm spokojený. Následně pokládáme otázku, zda vůči svému současnému partnerovi někdy pociťuje/pociťoval žárlivost. V případě, že odpoví kladně, žádáme o uvedení konkrétní situace, na kterou si respondent vzpomene. S danou situací pak pracujeme tak, že se doptáváme na to, jak na daný podnět zareagoval, jak se v dané chvíli cítil, zda problém se svým partnerem nějakým způsobem řešil a kam ono řešení vedlo. Následně se doptáváme na další konkrétní situace a model otázek opakujeme. V případě, že si respondent nevzpomíná a nemůže uvést žádnou konkrétní situaci, či uvádí, že žárlivost jednoduše nepociťuje, se ptáme na hypotetickou situaci, tj. co by se muselo stát v daném vztahu, jaký podnět by musel přijít, aby to v něm vyvolalo žárlivost.

Po rozebrání respondentových názorů se dále ptáme na to, co cítí jeho partner (jak si respondent myslí, že jeho partner vnímá žárlivost a podněty k žárlivosti v jejich vztahu). Ptáme se, zda na něj partner někdy žárlil, v jakých situacích, jak se respondent cítil, pokud jej partner s problémem konfrontoval, a opět kam vedlo jejich řešení. Dále se doptáváme na další situace, na které si vzpomene. Poslední otázkou tohoto okruhu je jeho samostatné zhodnocení, zda si myslí, že žárlivost (ať už jeho, nebo žárlivost partnerova) nějakým způsobem ovlivňuje jejich vztah.

Po tomto okruhu následuje okruh bývalých partnerů, kde se snažíme zjistit, zda respondent v minulosti již prožil nějaký perspektivní vztah, opět se doptáváme na to, jak dlouho vztah trval, jak dlouhá doba uplynula od rozchodu a zda byl respondent ve vztahu spokojený. Poté se ptáme na zcela stejné otázky jako v první okruhu, tj. zda žárlil na partnera (+ doplňující otázky), zda partner žárlil na něj (+ doplňující otázky) a opět se doptáváme na to, zda má pocit, že žárlivost tento vztah nějak ovlivňovala. Pokud respondent uvedl pro něj závažné podněty k žárlivosti, ptáme se, zda tento fakt sehrál nějakou roli v jejich rozchodu.

Třetí část rozhovoru se týká vývoje žárlivosti napříč vztahy. Žádáme tedy respondenta o srovnání žárlivosti ve dvou uvedených vztazích (bylo-li jich více, ptáme se i na další srovnání). Zajímá nás, zda dokáže sám zhodnotit, jestli žárlil na nějakého partnera více či méně a proč.

Poslední část rozhovoru je více obecná. Ptáme se v ní na respondentovo pochopení pojmu žárlivosti, jak by jej definoval a vysvětlil. Dále nás zajímá, zda žárlivost považuje za spíše negativní, nebo spíše pozitivní vlastnost a zda si sám o sobě myslí, že k ní má sklony. Následně mu nabídneme škálu 1-10, přičemž 1 znamená „nežárlím“ a 10 „žárlím“, a poprosíme ho, aby se sám ohodnotil. Nakonec představíme respondentovi dvě hypotetické situace nevěry (sexuální versus emoční) a ptáme se, která z variant by pro něj byla horší, popřípadě proč, a jak by ji řešili.

Rozhovor ukončujeme otázkou, zda existuje nějaká věc, na kterou jsme se během rozhovoru nezeptali, a respondent by se k ní chtěl vyjádřit, nebo zda jej napadá nějaká otázka, kterou bychom měli dodat. Poté následuje poděkování a ukončení rozhovoru.

2.1.6. Výběr vzorku

Výzkumu se zúčastnilo celkem patnáct mužů ve věku od 20 do 35 let, kteří se v současnosti identifikují jako homosexuálové (pouze jeden z respondentů se označil za bisexuála; v tomto případě jsme rozebírali jak jeho současné a minulé vztahy s muži, tak jeho dlouhodobý minulý vztah se ženou a získali jsme porovnání žárlivosti, kterou zažíval vůči ženě, s žárlivostí vůči muži). Vzorek tvořili muži, kteří byli získáni metodou „snowball“, což znamená, že byl každý respondent požádán o doporučení kontaktu na další osobu, jež by byla ochotná poskytnout tento rozhovor. Kromě prvního respondenta, se kterým byl rozhovor nahrán v rámci pilotní studie semináře k evoluční psychologii a který se uskutečnil téměř o rok dříve než ostatní rozhovory, jsme zvolili tuto metodu z důvodu, že se nám pro tento účel jevila jako ideální, protože respondenti předem znali téma a věděli, čeho se bude rozhovor týkat. Taková znalost byla v tomto případě důležitá, jelikož se jedná o velmi citlivé téma. Při zodpovídání otázek je totiž třeba jisté otevřenosti, které by se náhodným dotazováním lidí v barech nemuselo podařit dosáhnout.

Podle možností respondentů bylo vždy vybráno místo, kde rozhovor proběhne. Většinou se jednalo o prostředí kaváren nebo barů, důraz byl vždy kladen na to, aby bylo co nejvíce zajištěno soukromí. Rozhovor byl vždy nahrán na diktafon, s čímž každý jednotlivý respondent souhlasil podepsáním informovaného souhlasu. Po ukončení rozhovoru byla všem respondentům nabídnuta další spolupráce na jiných výzkumech s podobnou tematikou, a to takovým způsobem, že měli-li zájem, mohli nám předat svou e-mailovou adresu pro další kontaktování ohledně jiných výzkumů či za účelem zaslání celé práce, měli-li zájem o tento konkrétní výzkum. Celý sběr dat se uskutečnil v průběhu zhruba dvou měsíců.

2.1.7. Metody vyhodnocování

Všechny pořízené nahrávky byly přepsány doslovnou transkripcí do wordového dokumentu. Ačkoliv je doslovná transkripce časově náročná, zvolili jsme ji z toho důvodu, že je nejpřesnější a pro podrobné vyhodnocení celého rozhovoru je nejlepší možností. Všechny odpovědi respondentů jsou zpracovány tímto způsobem, kladení otázek ze strany výzkumníka je v prepisech zaznamenáno pouze heslovitě. Taktéž pokud respondent vůbec nehovořil k tématu ani se nevyjadřoval k ničemu, co by souviselo s vysvětlením jeho odpovědi, jsou tyto pasáže přepsány jen heslovitě (např. mluvil-li respondent o své časové vytíženosti, práci, škole, sportu, obecně volnočasových aktivitách aj. a nijak to nesouviselo s tématem).

Přepis rozhovoru není nijak stylisticky ani gramaticky upravován, je zachován dialekt a nespisovná řeč. Tyto prepisy rozhovorů jsou také součástí této práce jako neveřejná příloha.

Následně jsme použili kvalitativní metodu otevřeného kódování, kdy jsme pečlivě četli prepisy rozhovorů a všímali si kritických míst. Tímto jsme v datech odhalily určitá témata. „Tato témata jsou nejdříve na nízké úrovni abstrakce. Mají vztah k položeným výzkumným otázkám, k přečtené literatuře, k pojmům používaným účastníky nebo jde o nové myšlenky vznikající, jak výzkumník proniká k textu.“ (Hendl, 2008 str. 247)

Dále jsme data zpracovali pomocí kategorické analýzy, kdy z vytištěných rozhovorů jsme do vytvořených kategorií toho, co nás zajímalo, zaznamenávali výpovědi a hledali mezi nimi souvislosti (Hendl, 2008).

Tato studie si nekladla za cíl zobecnit její výsledky. Jsme si vědomi toho, že vzhledem k počtu respondentů, jejich víceméně kulturní a věkové homogenitě, ani není možné toto zobecnění provést. Neověřujeme zde žádnou hypotézu, ale snažíme se o hlubší prozkoumání daného tématu. Výsledky práce by v budoucnu mohly sloužit jako základ navazující magisterské studie, která by rozšiřovala tuto současnou (např. zvýšit počet respondentů a udělat komparativní studii žárlivosti homosexuálních a heterosexuálních mužů).

2.2. Uvedení jednotlivých rozhovorů¹

Celý výzkum jsme začali rozvíjet již v rámci semináře k evoluční psychologii, vedeného Mgr. Valentovou, Ph.D. a Mgr. Klapilovou, Ph.D. Ačkoliv byl zde vytvořený rozhovor lehce pozměněn, rozhovor provedený autorkou této práce byl použit i v této studii. Následujících čtrnáct rozhovorů bylo pořízeno v období od března do dubna 2013. Ačkoliv byl rozhovor předem nadesignován, po prvních dvou až třech rozhovorech jsme doplnili a poupravili některé otázky. Byla doplněna otázka v posledním okruhu otázek týkajících se žárlivosti obecně, v níž jsme se ptali, zda by respondent hypoteticky více rozrušila situace jednorázové sexuální nevěry, která pro jeho partnera neznamenal „nic“ a při které nevzniká možnost dalšího rozvíjejícího se vztahu, nebo situace, kdy by věděl, že si jeho partner vytváří hluboký přátelský vztah s kolegou v práci nebo kamarádem a že se do něj partner zamilovává, ačkoliv si je jistý tím, že by jej sexuálně nepodvedl.

První rozhovor, který jsme provedli v rámci Semináře k evoluční psychologii, se konal s T. (27 let, homosexuál) v květnu roku 2012 v nejmenovaném gay baru v Praze. Tento rozhovor patřil spíše ke kratším. Vzhledem k tomu, že se jednalo o první uskutečněný rozhovor, nebyly položeny všechny otázky, které jsme použili později. Fakt, že v prvním rozhovoru nejsou všechny odpovědi podrobně rozebrány, není tedy důsledkem toho, že by respondent T. nechtěl odpovídat, nýbrž naší nedostatečnou mírou zkušenosti s vedením rozhovoru.

Druhý rozhovor byl nahrán s H. (22 let), který se v současnosti nenachází ve vztahu, ale uvedl, že má občasné sexuální partnery a identifikuje se jako homosexuál. V minulosti měl jeden vztah, který definoval jako dlouhodobější a trval dva měsíce. Nicméně tento vztah neoznačil za perspektivní z toho důvodu, že se odehrál v cizině a neměl podle něj žádnou budoucnost. Naopak však H. uvedl příklad sexuálního vztahu, který ačkoliv trval čtrnáct dní, měl pro něj význam, hloubku a cítil se zamilovaný. Uvedl, že v tomto vztahu žárlil na ostatní muže, kterých si jeho partner všiml a trávil s nimi čas. Tento respondent se obecně neoznačoval za příliš žárlivého člověka, spíše uváděl příklady jeho sexuálních partnerů, kteří žárlí na něj.

1

(Pro zajištění anonymity a zachování soukromí budou všechny jmenované osoby z rozhovorů uvedené pouze pod iniciálou jejich křestního jména.)

Další rozhovor byl pořízen s J. (24,5 roku), který se identifikuje jako bisexuál. V současnosti žije ve vztahu a v minulosti měl čtyřměsíční známost s mužem. Předtím měl vztah se ženou, který trval rok a tři měsíce. Tento respondent opět neuváděl moc situací, na které by žárlil on, spíše uváděl situace, na které žárlí jeho partner. Nicméně jsme se dostali k tématu srovnání žárlivosti v jeho současném vztahu (popř. minulých známostech s muži) a v jeho minulém vztahu s ženou. Toto srovnání pro nás bylo velmi zajímavé, protože podněty vyvolávající žárlivost se u těchto vztahů lišily. Jak respondent uvedl, u svého nynějšího partnera žárlí více na neznámé situace, nicméně sex bere jako přirozenou součást života: „... já osobně beru sex jako biologickou potřebu. ... Takže když jdeš na záchod tak je to proto, že potřebuješ čůrat a když chceš mít sex tak je to biologická věc... to je takové že já bych to dokázal nějak omluvit...“

Na dotaz, jak by reagoval, kdyby jej partner podvedl sexuálně, odpověděl: „...jo třeba na jednu noc. Tak bych si říkal co sakra je? Něco mu chybí nebo co? A kdyby mi odpověděl slušně že ... to prostě chtěl zkusit s někým jiným protože mu je 22, tak bych řekl ... fakt by mě to štvalo ale myslím, že by mě to přešlo tak za dvě minuty...ale ty dvě minuty by mě to fakt sralo, byl bych naštvanej. Ale pak bych řekl, tak ok to beru. Nechtěl bych se tím dále asi zaobírat a asi by to ani nezvýšilo mou žárlivost, ale stalo by se asi to, že bych na ten sex neměl nějakou dobu chuť ...“

Naopak na hypotetickou situaci, že by jej podvedla jeho bývalá partnerka, žena, reagoval touto odpovědí: „tam je to taky zvláštní ... kdyby se vyspala s jiným, byl bych fakt nasraný ... to je taková ta biologická věc, tam ti jde o ty geny, takže prostě by mě to fakt sralo ... asi hodně by mě to sralo...“

Na otázku, zda by byl schopný partnerčinu nevěru přejít, odpověděl: „asi ... tím že by nám bylo 20, tak asi jo, ale teďkom, dneska nebo kdyby mi bylo 28, tak ... to bych se s ní rozešel, to by bych byl fakt nasranej ...“

Co se týče představy emoční nevěry, měly jeho odpovědi přesně opačnou tendenci. J. se vyjádřil, že v situaci, kdy by jeho partner měl nějaký jiný silný emoční vztah s jinou osobou (ačkoliv by se nejednalo o nic sexuálního), měl by pocit, že jeho role v tomto vztahu končí. Naopak u ženy by to bylo jiné. Jeho vysvětlení tohoto rozdílu je následující:

„Ne. Ne úplně ... u té ženské to je takové jiné ... kdyby se kamarádila s jiným klukem, tak by mi to nevadilo tak moc jako kdyby s ním spala. Protože u toho homosexuálního páru je základ vztah. Tam není nic jiného. Ty nemůžeš mít děti. Jediné, co spolu můžete budovat, je

vztah. To je základ. A pokud nemáš důvěru a vztah ... tak to prostě končí. Protože to je to dítě toho, že jsou ti dva lidé spolu. Kdežto u toho muže a ženy je výsledkem to dítě. Takže tam je ta genetická spojitost a tím pádem ... jsou tam jiné priority. U toho heterosexuálního vztahu jsou priority to dítě a všechno kolem toho a v podstatě ten sex...ten vztah je taky hrozně důležitý, když není dobrý tak to nemá smysl ... ale ten prvotní ... za tím co jdou ti lidé v tom vztahu je úplně něco jiného ... než v tom homosexuálním vztahu, ti žijou tím vztahem a ti dva jdou ... i když to neříkají přímo tak tam je ta tendence k tomu mít to dítě ...“

Rozhovor s tímto respondentem byl velmi zajímavý a příjemný. Ocenili jsme, že byl ve všech tématech velmi otevřený a dával nám velmi podnětné odpovědi. Také proto se jednalo o nejdelší rozhovor, který se během výzkumu uskutečnil (56 minut) a ačkoliv nebylo naším cílem provést srovnání žárlivosti mezi heterosexuálním a homosexuálním vztahem, které jsme nakonec dostali, řekli bychom, že nám poskytl nejvíce informací, především co se týče jeho reakcí na žárlivost (žárlení jeho partnera) a obecných otázek na téma žárlivost.

Výsledky studie z Holandska na pohlavní rozdíly v událostech, které vyvolávají žárlivost mezi homosexuály (Dijkstra, Groothof., Poel, Laverman., Schrier, Buunk , 2001), viz kapitola 1.5.2. Žárlivost u homosexuálních jedinců, dobře znázorňují rozdíly toho, jak se mění žárlivost v důsledku pohlaví partnera, na kterého je žárleno. Tyto výsledky se nám potvrdily i ve výpovědích u tohoto respondenta. Myslíme se, že by bylo přínosné provést rozšiřující studii na toto téma, neboť očividně se může prožívání žárlivosti měnit v rámci jedné osoby napříč různými partnery.

Čtvrtým rozhovorem byl rozhovor s J. (23 let), který se identifikuje jako homosexuál a v současné době má vztah. Tento rozhovor byl velmi bohatý na informace o podnětech vyvolávajících žárlivost, neboť sám respondent se označil za velmi žárlivého člověka, což se v jiných případech příliš nestávalo. Většina respondentů smýšlela jako o žárlivých jedincích spíše o svých partnerech než sama o sobě. J. uvedl několik konkrétních situací, které v něm vyvolávají žárlivost. Rozhovor s tímto respondentem byl náročnější z toho důvodu, že máme společný okruh přátel, tudíž pro něj nebylo snadné mluvit otevřeně o všech věcech. Právě proto bylo v rámci rozhovoru nabídnuto odstoupení od spolupráce a vymazání celé nahrávky. I přes počáteční váhání a uvádění veškerých informací v obecné rovině se respondent nakonec rozhodl rozhovor dokončit a mluvil otevřeněji. Velmi zajímavá na tomto rozhovoru byla sebereflexe jeho vlastního žárlení. „*No tak ... J. (partner) toho už může mít dost ... já to vidím v naší rodině, já jsem úplně stejnej jako máma, ta je taky neskutečně žárlivá a já jsem úplně stejný. Taky zachází do těch krajností a pak ji někdo musí zahnat zpátky a to je pořád dokola*

dokola dokola ... jakože on by mohl si říct jestli mu to za to stojí. Ta moje žárlivost by mu mohla evokovat otázku jestli já mu za to stojím, aby snášel takový výlevy ... Spíše si myslím, že to je negativní a vnímám to tak i na sobě a vím, že to je moje chyba a vím že bych to neměl dělat ale zatím se toho neumím nějak zbavit.“

Pátý a šestý rozhovor se uskutečnil s respondentem H. (25 let) a respondentem F. (25 let), kteří se oba identifikují jako homosexuálové a mají spolu v současnosti vztah. Rozhovory byly samozřejmě pořízeny zvlášť. Ačkoliv se H. identifikuje jako homosexuál a má v současné době partnera, v minulosti měl dva několikaleté vztahy s ženami. Odpovědi tohoto respondenta se mírně lišily od odpovědí ostatních respondentů. Jako jediný uvedl, že sexuální nevěra jeho partnera by pro něj byla neodpuštělná. „*Pokud bych věděl, že ty koníčky a záliby jsou na rovině přátelství, tak bych nežárlil. Pokud bych viděl hlubší cit, tak bych asi žárlil a asi bych ten vztah ukončil. A pokud by to bylo na té rovině sexuální, i kdyby tam byl alkohol a byly by výmluvy no jo to víš já jsem byl ale opilej musíš to tak brát... žárlil bych, určitě bych žárlil, to by byl nějaký přímej podnět a ten vztah bych na základě toho ukončil. K: Takže to kladeš na stejnou rovinu? Pokud je to rozvíjející se emoční vztah a sexuální nevěra? H: Ve velmi podobné míře můžem říct že rovnítka.“*

Při představě stejných situací u jeho bývalých partnerek by reagoval podle jeho slov stejně. Nicméně ani u jedné partnerky nepopsal takový typ žárlivosti, při níž by se jednalo o strach, že jej podvede, ať už emočně či sexuálně, a sám si myslí, že jeho partnerky toto také nikdy nepociťovaly. Respondent se vyjadřoval k tomu, že je pro něj nevěra velmi negativní a vždy to dává svým partnerům znát. Vzhledem k tomu, že jeho vztahy vždy byly a jsou založené na důvěře, je pro něj jakákoliv nevěra neodpuštělná. Z tohoto respondenta jsme ovšem měli pocit, že žárlí podobně, jako kdyby měl v současnosti vztah se ženou. On a jeho partner se ve většině odpovědí skutečně lišili od ostatních a řekli bychom, že je H. velmi ovlivněn svými předchozími vztahy. Také samozřejmě hraje roli fakt, že jsou oba velmi seriózní a konzervativně smýšlející osoby.

Sedmý rozhovor se uskutečnil s D. (24 let), který se identifikuje jako homosexuál a v současnosti žije v dlouhodobém vztahu. Tento rozhovor byl velmi náročný, protože respondent nebyl moc otevřený a bylo patrné, že je pro něj téma velmi citlivé. Ačkoliv sám sebe označil za žárlivého (uvedl podněty jako elektronická komunikace, neodpovídání na sms, vyzývavé oblečení, společnost jiných mužů aj.), nepodařilo se nám všechny podněty rozebrat zcela detailně. Z rozhovoru vyplynulo, že v tomto vztahu se již vyskytla nevěra ze strany jeho partnera, která podnítila jeho zvýšenou žárlivost. Respondent uvedl, že před tímto vztahem

měl jeden dvou a půl měsíční vztah se ženou, v němž žárlil, protože ho partnerka provokovala vychvalováním jiných mužů, což mělo dle respondenta působit jako motivace. Toto chování u něj ale působilo opačný efekt a cítil se ponížený. Sami jsme z respondenta měli dojem, že je velmi ovlivněný všemi událostmi, které se mu ve vztazích staly, které zároveň nevnímá pozitivně a nese si je s sebou. Zejména se to týká současného vztahu, který ačkoliv trvá tři roky, občas o něm pochybuje a ne vždy je v něm spokojený. Přese všechno, co uvedl, se pro něj z dlouhodobějšího hlediska jedná o perspektivní vztah. Z respondenta jsme cítili odměřenost a možná trochu neochotu mluvit o tomto tématu, ačkoliv rozhovor samozřejmě podstoupil dobrovolně a o téma se velmi zajímal.

Osmý rozhovor proběhl s T. (32 let), který má již dva roky vztah, z toho třičtvrtě roku žije v registrovaném partnerství. T. byl jediný respondent, který se v současnosti nachází v oficiálně uzavřeném partnerském vztahu. Rozhovor byl velmi příjemný a uvolněný. Respondent neuvedl moc podnětů, které by v něm vyvolávaly žárlivost, spíše našel podněty, na něž žárlí jeho mladší partner, a rozmluvili jsme se o jeho minulosti, v níž jeho žárlivost vycházela primárně z jeho nezkušenosti, a v případě minulého vztahu z faktu, že jeho partner byl bisexuál a byl mu sexuálně nevěrný s ženami. *„Já jsem mu uvěřil. Já jsem ho natolik miloval, že jsem byl důvěřivej a zase ten vztah byl po všech stránkách super. Moji rodiče si ho zamilovali ... a mně bylo 20. Já jsem se poprvý odstěhoval o rodičů, bydleli jsme spolu ... on byl prostě nádhernej, úžasnej chlap, teď když se na to dívám zpětně, tak si říkám, takových moc není. Bylo mi 20, byl jsem nověj v tomto světě, nepolibenej, nemohl jsem si zas tak vyskakovat ...“*

Další rozhovor proběhl s respondentem J. (22 let), který působil velmi sebevědomě, otevřeně a od začátku kladl důraz na to, že je „otevřený gay“ ve významu, že se za svou orientaci nestydí, ale právě naopak. Sám si nemyslí, že je žárlivý člověk, spíše nacházel podněty, které vyvolávaly žárlivost v jeho partnerech, a to z toho důvodu, že je velmi komunikativní. Jeho profese a studium se týká marketingu, takže kontakt s lidmi a mluvení je základ jeho práce. Modelovou situací, která se u něj opakovala, popsal takto: *„V podstatě jich bylo hodně, protože je to daný i mým životním stylem a povahou tak ... pořád jako komunikuju se spoustou lidí, ale je pro mě strašně složitý je uvádět mému partnerovi protože jsou jakoby z různých prostředí a časově to není možný a taky těm přátelům chci věnovat spoustu času, takže kdykoliv jsem šel někam s někým ... tak jsem snažil nějak podat že fakt není třeba se nějak bát, ale mám pocit že pokaždý, alespoň v těch náchylných, podezřelých situacích, byla*

nějaká nejistota u něho ...“ Zajímavá byla opět jeho sebereflexe. Uvědomuje si, že pro jeho partnery nemusí být daná situace vždy lehká, a snaží se na ni dívat jejich očima.

Jeho odpověď na dotaz, zda by přidal do tohoto rozhovoru nějakou otázku, vycházela právě z jeho uvažování nad tím, jak jeho partneři vnímají jeho osobu: *„Možná jenom jak já vnímám žárlivost, jak ji vnímal on. Jak já vidím ten jeho pohled, jak jsem si to interpretoval, proč ... tak nějak ... jestli jsem to dokázal vidět jeho očima, pochopit a něco s tím dělat, změnit, upravit, vyhnout se tomu nebo tak nějak ...“*

Desátý rozhovor patřil také mezi náročnější. Uskutečnil se s respondentem M. (28 let), identifikujícím se jako homosexuál, který v současnosti nežije ve vztahu, ale v minulosti jeden vztah měl. Ten trval rok a půl a velmi jej ovlivnil vzhledem k jeho velké zamilovanosti. Tento muž ve svém vztahu také zažil nevěru, která mu velmi ublížila, podkopala jeho důvěru a zvýšila míru jeho žárlivosti. Na většinu otázek odpovídal velmi stroze, někdy jednoslovně a mimo záznam se vyjádřil, že nečekal, že budeme rozebírat konkrétní situace a vztahy, ale předpokládal, že se budeme bavit jen na obecné úrovni.

Jedenáctý rozhovor s P. (28 let), homosexuál, patřil mezi kratší rozhovory, a to převážně proto, že cítil, že se nemá moc k čemu vyjádřit. V minulosti prožil několik krátkodobých vztahů a tři osmiměsíční, v žádném z nich ale příliš nežárlil, spíše až po ukončení vztahu, a to více „kamarádsky“ než sexuálně či romanticky. V tomto rozhovoru jsme se věnovali více otázkám o obecné rovině žárlivosti. Tento respondent si žárlivost spojuje se soutěživostí: *„Možná bych to nazval žárlivost kombinovaná se soutěživostí ... člověk jako žárlí v momentech, kdy cítí jakože není ten první v uvozovkách. Hezký kluk co by se líbil oboum, se koukl na jednoho, tak ten druhý v tu chvíli myslím žárlil ...“*

Následující rozhovor se uskutečnil s nejstarším respondentem celé studie, M. (35 let), homosexuálem. Dlouho jsme se zde věnovali rozebírání jeho dlouholetého vztahu (tři roky). Po celou dobu byl velmi zamilovaný, myslel si, že tento muž bude pro něj ten pravý, a viděl ve vztahu perspektivu. Jeho žárlivost byla velká, a to z toho důvodu, že mu byl partner několikrát nevěrný. Zajímavé bylo, že ani poté, co se o nevěře dozvěděl, dokázal partnerovi tento akt prominout a dohodli se na dalším pokračování vztahu, tyto nevěry neskončily. Respondent o nich věděl, ale protože cítil, že se jeho partner snaží problém nějak řešit, toleroval je. *„Na to jsem přišel postupně, vždy když to udělal. Když to udělal tak s tou vinou dokázal být tak 14 dní maximálně a pak mi to musel říct, protože dál s tím nechtěl být, takže to přehodil na mě a čekal jak já se s tím vyrovnám. Já jsem se s tím jako snažil vyrovnat, snažil*

jsem se nebýt žárlivej na to fyzično, protože on jinak splňoval veškerý představy mého partnera ... inteligentní, citlivej, zkušeněj, zabezpečenej ...všecko tam fungovalo. Rozuměli jsme si ve všem kromě tohoto ... když to pořád dělal a já jsem se s tím snažil vyrovnat, tak jsem mu prostě řekl ... první naše věc byla, že on má tu potřebu a potřebuje to nějak ukojit, takže budeme dělat trojky, tak jsme to párkrát udělali, ale vždycky to skončilo fiaskem, protože on byl ten, který tam žárlil a já nakonec jsem k tomu přistoupil racionálně a když už jsem do toho šel tak jsem si to užil se vším všudy, ale on žárlil protože když viděl, že já mám víc náklonnosti od toho třetího tak to nevydejchával a dál jsme to v podstatě nemohli dělat. A když jsme se bavili o tom, že ten vztah otevřeme a budeme si každý dělat co chceme, tak to taky nechtěl. To jako pro něj nebyla ... cesta, on chtěl být v tom spoutaným svazku, loajálním, ale přitom jemu se stále...nebo občas se mu stalo že mi zahrnul, protože to bylo silnější než on v tu chvíli. Ale on to nechtěl, chtěl to změnit ...“ Podle respondenta byly důvody k rozchodu jeho žárlivost i partnerovy nevěry. Nicméně uvedl, že s ním vydržel tak dlouho, protože cítil, že jde o nějakou jeho „zkoušku“, poněvadž se u něj tento model - tedy že ho většina jeho partnerů někdy podvedla - v minulosti opakoval,.

Třináctý rozhovor byl také komplikovanější, neboť ačkoliv my osobně respondenta neznáme, známe jeho dlouholetého partnera a okruh jeho známých. Proto pro něj bylo nepřijemné mluvit otevřeně a často se uchyloval k „obecným příkladům“. J. (32 let), homosexuál, žije se svým partnerem již tři a půl roku a téma, které pro něj bylo nejsilnější, byla partnerova žárlivost na něj. Vzhledem k tomu, že jeho partner je cizinec a existuje zde jazyková bariéra, cítí se mírně „spoutaný“ trávením volného času a obavami z budoucnosti. Dalším silným tématem byl pro respondenta jeho minulý vztah (sedm let), ve kterém rovněž zažil nevěru, jež vztah nabourala natolik, že později vedla k rozchodu.

Předposlední rozhovor byl nejbizarnější ze všech. O. (26 let), homosexuál, povoláním designér, odpovídal odlišně od většiny našich respondentů. Hodně se vyjadřoval ke své profesi, k umění a k autorům, kteří ho ovlivňují, takže bylo někdy složité udržet linii jeho myšlenek. Podněty, jež v něm vyvolávají nebo v minulosti vyvolávaly žárlivost, se týkaly času a pozornosti, kterou partner věnuje například kamarádům a jiným lidem. Zajímavé je, že uvedl také žárlivost vůči ženám. „*J sme natáčeli film to bylo o mě a byla to taková sonda až trochu absurdní sonda do mojí hlavy a hrála tam taky moje kamarádka a to byla scéna v hospodě, my jsme se tehda hrozně ožrali a ona je burleska, domina a chodí ty chlapy bičovat a je to taková panenka vlastně hrozně hezká a sexy, i mě připadá sexy no a jak prostě všichni byli ožralí tak se začali líbat a to jsem jakoby byl hodně žárlivej, ale nevím jestli to*

byla žárlivost ... asi jo, asi byla ... nevím prostě. Myslím že v člověku je to pořád že jako ... já znám spoustu homosexuálů, kteří si na stará kolena našli manželky, takže bůhví co se tomu člověku odehrává v hlavě, ačkoliv já bych ho měl znát, ale mnohdy to nevím..“

Poslední rozhovor byl nahrán s P. (23 let), homosexuálem, jenž má v současnosti neperspektivní vztah, ve kterém není moc spokojený. Už samotný úvod byl zvláštní, protože většina respondentů své vztahy nepopsala jako neperspektivní. P. uvedl, že je se svým partnerem každý den, což ho v jistém slova smyslu omezuje a je to také důvodem, proč není tak docela spokojený, jelikož cítí, že nemá moc prostoru sám pro sebe. Nicméně z tohoto důvodu žárlivost vůči sobě příliš nepocítují, poněvadž - lidově řečeno - ví o každém svém kroku. Naopak v minulém vztahu žárlivost uvedl, a to vesměs vůči faktu, že jeho partner nebyl ochotný vyjavit veřejně svou orientaci, což našeho respondenta omezovalo.

2.3. Kategorická analýza rozhovorů

Otázky, které jsme pokládali respondentům, byly rozdělené do čtyř okruhů. V prvním okruhu jsme se zajímali o současný vztah, ve druhém okruhu o minulý vztah, třetí se týkal srovnání žárlivosti v rámci daných vztahů a poslední okruh byl sestaven z obecnějších otázek na téma žárlivost. Vždy jsme se zajímali o konkrétní podněty vyvolávající žárlivost a o uvedení jednotlivých situací a příkladů, které si respondent vybavil.

2.3.1. První okruh: současný vztah

První okruh se týkal současného vztahu. Odpověděl-li respondent, že v současné době má partnera, rozebírali jsme, které z podnětů, jež mu partner dává, v něm vzbuzují žárlivost. Z patnácti respondentů čtyři uvedli, že nemají v současné době žádný vztah, devět respondentů uvedlo, že se nacházejí v perspektivním vztahu, jeden respondent uvedl, že vztah sice má, nicméně ho nevnímá perspektivně a není zcela spokojený, a poslední respondent uvedl, že romantický vztah nemá, ale má sexuální partnery. Oněch devět respondentů nacházejících se v současné době ve vztahu uvedlo, že se zároveň cítí spokojení. U těchto rozhovorů se první část týkala současného vztahu.

Podněty vyvolávající žárlivost:

Většina respondentů se shodovala ve svých odpovědích ohledně podnětů, které ve vztahu vyvolávají žárlivost. Také lze říci, že v momentě, kdy respondenti měli již zkušenost s nějakým vztahem a v současnosti žijí v novém, vnímají žárlivost jinak. Obecně lze říci, že podněty k žárlení se opakovaly jak v minulých, tak v současných vztazích s tím, že se moc neměnily v rámci toho, s kým respondenti chodili, spíše se měnila intenzita pocitu žárlení (s věkem většinou klesala), způsob konfrontace partnera s těmito situacemi a jejich řešení (většinou si respondenti s postupujícím časem a přibývajících zkušenostmi uvědomovali, že se jedná nejspíš o neopodstatněné věci, a snažili se zkrotit svou vlastní žárlivost, popř. již nežárlili). Míra žárlivosti se samozřejmě odvíjela také od atraktivity jejich partnera a zamilovanosti, kterou ve vztahu pociťovali. Čím více zamilovaní byli, tím více žárlili, což pochopitelně vedlo k proměně míry žárlivosti, protože jen zřídka respondent uvedl, že by prožil dva pro něj velmi podobné vztahy.

Podněty, které vyvolávají žárlivost a které se během rozhovorů opakovaly, byly žárlivost na „neznámou situaci“, tedy jinak řečeno situaci, v níž člověk (respondent), který žárlil, nevěděl, co jeho partner právě dělá. Respondent J. popsal tento podnět v následující výpovědi: „Měl mít schůzku s kamarádkou, že půjdou spolu na pizzu. Já jsem na to zapomněl a zavolal

jsem mu jestli jdeme spolu domů a dáme večeři a takhle a on řekl že ne že jsem na to zapomněl že má jít s Míšou na pizzu a takže ok. Tak jsem to nějak neřešil, fajn zapomněl jsem, tak že si udělám večeři a kdyžtak pak přijde večer. No a on pak volal že nebo psal mi sms že s tou kámoškou to padlo, že nakonec nemůže a že... a to bylo všechno. A já jsem si říkal aha asi přijede domů nebo ke mně. Když mu to odpadlo já jsem počítal s tím, že by měl přijet sem, nebo mohl přijet sem. Aaa tak jsem si říkal to je divné. Půl hodiny se neozval tak jsem si říkal tak mu zavolám, zavolal jsem mu on to nebral a až asi po půl hodině mi nějak napsal.. mi napsal že se potkal se svou hm... nějakou... prostě nadřízenou... nebo jak to říct... jak on tančí... s tou choreografkou a že ho pozvala na oběd a tím pádem se zdržel a prostě... potom přijel nějak večer. A já jsem si říkal že to je hrozná náhoda že zrovna ta kámoška nemohla a já mu řekl ať přijede tak on najednou se naskytl někdo jiný a najednou to bylo hrozně jako náhodou že byl v restauraci.. tak jsem si říkal... no a mu to lhaní moc nejde... tak jsem si říkal... nevím jestli to byla ta choreografka tak jako...“ Následně respondent na otázku, zda žárlil na dané kamarádky-ženy, odpověděl: „No v podstatě jakoby jo, ale to byl jako..nemusela to být žena to mohl být chlap...“

S tímto problémem byla často spojena elektronická komunikace (sms, e-mail, facebook aj.), skrze niž se respondenti snažili svého partnera kontaktovat, nedostávali dlouhodoběji odpověď, a to v nich posilovalo pocit žárlivosti. Žárlením na „elektronickou komunikaci“ respondenti také mysleli takové případy, kdy jejich partner vede komunikaci s cizí osobou na různých sociálních sítích, přes e-maily, sms aj. „*Tak modelová situace... zkrátka přišel jsem například...typická událost kdy partner přijde na e-mail, sms nebo něco takového, omylem si nechá přihlášený fb a tam vyskočí třeba chat nebo něco takového. A já jsem skrze toho na něco přišel což potom mou intepretací se zřejmě interpretovalo jinak než to bylo...“* Žárlivost na tento podnět byla ještě více posílena v momentě, kdy například byli partneři spolu a jeden z nich namísto toho, aby se věnoval druhému, trávil čas elektronickou komunikací s někým zcela cizím. „*Ale představ si to. Přijde domů a on si sedne na fb a baví se s těma lidma a prostě já jsem.. já něco dělám víš co a on úplně nezám... jakože ještě je takový..“*

S elektronickou komunikací nemusí být vždy nutně spojena žárlivost na fakt, že se může jednat o virtuální nevěru. Může to být podnět spojený s „trávením volného času“, což vyznívalo z odpovědí, kterých se nám dostávalo, velmi často. Jako příklad uvádíme výpověď respondenta J.: „*Já si říkám proč to jako dělá, proč je na fb když jsme spolu, proč si s někým píše. To není žárlivost, jako fakt ne, já si spíš jen říkám proč to dělá když až tak často spolu nejsme. Toho času fakt není moc. Mě nenapadne si přímo říct kdo mu píše, jaký chlap. Já si*

představuju, že mu píšou kamarádi, ale on jim odpovídá a komunikuje když jsme spolu a na to teoreticky mohu žárlit asi je to taková žárlivost, ale na ten čas ne na to že by mi ho někdo vzal. Protože mi někdo bere ten čas.“ Také se samozřejmě jednalo o trávení volného času jakýmikoliv jinými aktivitami v životě, např. společně trávený čas s přáteli, volnočasové aktivity aj. *„Víceméně furt to samý. Já jsem mu tenkrát vytknul že i kopa hnoje je pro něj důležitější, začal si všimat více kamarádů, práce, tancování, partnerky... mě to tenkrát přišlo že si bere tolik práce jen aby nemusel být se mnou... byli jsme domluveni že pojedeme na hory, já přijel na sever Čech za ním a on mi hodinu předtím napsal že to ruší že jede támhle a támhle s kamarády. Takže já jsem zrušil veškerý svý plány abych tam jel a on to pak zrušil.. a takhle se to táhlo další půlrok, takže to jsem byl naštvanej.“*

Dalším neméně důležitým podnětem, který se v odpovědích opakoval, byla „žárlivost na expartnery“ *„Třeba že se stýkám se svými ex partnery. To je asi nejzásadnější důvod. My máme vztah jako vyjasněný...tam není žádný citový ani fyzický vztah ani pouto. Nicméně on to strašně špatně nese... Dává najevo že to neakceptuje. To byl taky jeden z vážných důvodů konfliktu. Takže... ani jeden jsme nechtěli ustoupit a teď jsme v takové situaci že já mu to neříkám a on dělá že to nevidí, nebo se neptá když já se s někým setkám ...s kamarádem nebo s někým s kým jsem něco měl...“* a „flirtování“ ze strany druhého partnera vůči jiné osobě, nebo naopak flirtování třetí osoby vůči partnerovi. Ať už mluvíme o tom, zda byl dle subjektivního pocitu respondenta vyzývavě oblečený, nevhodně se choval nebo věnoval více pozornosti třetí osobě, většina respondentů odpověděla, že se jedná o podnět, který v nich vyvolává žárlivost. V momentě, kdy si nevybavovali nějakou konkrétní situaci, v níž v minulosti žárlili, jsme respondenty žádali o to, aby si představili takovou hypotetickou situaci, která by v nich vyvolala žárlivost. V tomto případě často uváděli právě takové podněty jako koketování s jinou osobou, věnování více času jiné osobě atd.

Flirtování se jako podnět vyvolávající žárlivost vyskytuje ve většině studií. Ve výzkumu, který byl provedený v Brazílii na univerzitě v São Paulu (Souza., Verderana, Taira, Otta, 2006) se řešitelé pokusili srovnat úzkost a pocity, které zažívají heterosexuální a homosexuální muži a ženy při představě emoční či sexuální nevěry svého partnera. Výsledky pak ukázaly, že heterosexuální ženy projevily nejnižší znepokojení u představy sexuální nevěry a homosexuální muži se jim v této tendenci nejvíce podobali. Tyto výsledky podporují naše pozorování, že většina našich respondentů zdůrazňovala podnět flirtování jako velmi rozrušující.

2.3.2. Druhý okruh: bývalý partner

Všichni respondenti, kteří se účastnili naší studie, mají či měli nějakou zkušenost se vztahem. Ať už se jedná o dlouhodobý perspektivní vztah, krátkodobý vztah, známost nebo jen sexuální vztah, vždy měli k čemu se vyjádřit. Nastala i taková situace, v níž měl jeden z respondentů pouze jeden vztah, který pro něj měl a má váhu (současný partner), v minulosti měl pouze virtuální vztah na dálku s jiným mužem. V tomto případě bylo těžké srovnávat pocity žárlivosti, protože se nejednalo o typický vztah, ve kterém by se partneři znali z osobní zkušenosti, ale vskutku jen o elektronickou komunikaci. Nicméně i zde jsme se na žárlivost ptali. U všech ostatních jsme mohli klást otázky o povaze žárlivosti v předešlém vztahu (popř. pokud v současnosti respondent vztah neměl, v minulosti prožil minimálně dva, takže k rozebrání druhého příkladu mohlo dojít). Obecně lze říci, že kategorie podnětů, jež respondenti uvedli, byly stejné jako v jejich současném vztahu (viz výše). Co se u respondentů měnilo v rámci různých vztahů, bylo spíše řešení vzniklých situací a intenzita prožívání žárlivosti (viz níže).

2.3.3. Třetí okruh: srovnání žárlivosti ve dvou vztazích

V každém vztahu se prožívání žárlivosti liší. Někdy se liší její intenzita, jindy podněty, na které žárlíme. Většina respondentů se shodovala v tom, že se jejich žárlivost mění v závislosti na tom, s kým zrovna mají vztah. Ačkoliv ne vždy bylo toto tvrzení explicitně vyjádřeno, v momentě, kdy respondenti srovnávali pocity žárlivosti ve dvou vztazích, cítili potřebu obhájit a vysvětlit své důvody. Ty pak nepřímou ukazyvaly na to, že si pro sebe žárlivost určitým způsobem definují a míra jejího projevu a její intenzity závisí na partnerovi. Faktory ovlivňujícími žárlivost, které respondenti uváděli, byly např. povaha a charakter partnera, jeho profese a zaměření, skutečnost, zda se rád obklopuje lidmi a je společenský, či preferuje „rodinný krb“ a intimitu aj. Tyto faktory se objevovaly také jako „obhajoba“ jejich vlastní osoby a zdůvodnění, proč na ně jejich partneři žárlí.

Respondent J. podal vysvětlení dobře znázorňující oba dva případy. Vysvětloval rozdíl žárlivosti ve dvou dříve probíraných vztazích a zároveň se pokusil podat vysvětlení ke své vlastní osobě. První výpověď se týká srovnání jeho dvou předchozích vztahů, druhá vysvětluje jeho typ osobnosti: *„Hm...protože u toho prvního vztahu o kterém jsem se bavil, což byl vlastně druhý, tam jsem jako měl celkem velkou jistotu že jsme spolu, jakože tam jsem věděl že tam není žádný ohrožení a vůbec jsem neměl důvod žárlit. I povahově ti lidi byli zcela odlišní. A u toho vztahu který tomudle předcházel, tak pořád to bylo hodně vyvolané nejistotou, ať už právě protože tam nebyla taková známost těch přátel, prostředí kde se člověk*

pohybuje a potom povaha toho člověka která jako... řek bych že tam bylo větší riziko toho že se ten vztah rozpadne...“

„V podstatě jich bylo hodně, protože je to daný i mým životním stylem a povahou tak... pořád jako komunikuju se spoustou lidí, ale je pro mě strašně složitý je uvádět mému partnerovi protože jsou jakoby z různých prostředí a časově to není možný a taky těm přátelům chci věnovat spoustu času, takže kdykoliv jsem šel někam s někým nebo něco takovýho tak jsem snažil nějak podat že fakt není třeba se nějak bát, ale mám pocit že pokaždý, alespoň v těch náchylných, podezřelých situacích, byla nějaká nejistota u něho...“

Dále samozřejmě záleželo také na povaze respondenta. Introvertnější z nich se k tomuto faktoru vůbec nevyjadřovali, nicméně většina z nich zmínila míru atraktivity jejich partnera jako faktor žárlivosti ovlivňující. Respondent D. svůj pocit popsal následovně: *„Takže třeba tohle. Nebo když vím, že je ve společnosti kluků o nichž vím, že o něj stojí. Ať už ... jemu se ti kluci líbí nebo ne, tak tehdy... nebo pak když si vezme nějaké příliš vyzývavé oblečení, protože ho považuju za skutečně atraktivního kluka.“*

Ukázalo se, že tím, co se u většiny respondentů mění v průběhu času a jejich vztahů, je způsob, jakým řeší vzniklé situace, a skutečnost, zda své partnery konfrontují s tím, co jim vadí a na co žárlí. Souvisí to s otázkou, zda si respondenti sami o sobě myslí, že jsou žárliví, či nikoliv. Většina respondentů se neoznačovala za nijak přehnaně žárlivé, spíše tak popisovala své partnery (viz níže, čtvrtý okruh). Avšak ti respondenti, kteří o sobě jako o žárlivé osobě smýšleli a měli zkušenosti se vztahem (což v tomto případě byli všichni), se po zkušenostech z prvního vztahu snažili svou žárlivost více umírnit, jelikož věděli, že to může partnera obtěžovat, cítili chybu na své straně a měli potvrzující zkušenost. Míra žárlivosti všech našich respondentů se tedy s rostoucím věkem a zkušenostmi snižuje. U žárlivých respondentů se tak děje z výše uvedených důvodů a u těch, kteří se nepovažují za žárlivé, se tato tendence objevuje z toho důvodu, že vnímání podnětů, které dříve považovali za pádné a odůvodněné, se mění, a také tehdy, měli-li v minulosti vztah s člověkem, u kterého měli pocit, že žárlivý je, a to způsobem, který je omezoval. Díky této pro ně nepříjemné zkušenosti jsou pak schopni sebereflexe v dalších vztazích, jsou schopni umírnovat nejen své projevy žárlivosti, ale také si podněty, které v nich žárlivost vzbuzují, racionalizovat a nepřikládat jim takovou váhu a důležitost. Respondent T. říká:

„No já jsem myslel tohle... že mě to naučilo, jak je to z té druhé strany, že člověk často žárlí a vyloženě nemá důvod, tak to mě asi posunulo na druhou stranu... že přece nebudu

žárlit kvůli něčemu co si myslím... a stejně to není... víš jako nechci, já to beru spíše jako problém tu žárlivost, ta dobrá žárlivost asi není úplně v nepořádku, člověku to dává najevo že na druhém záleží, což já občas hraju tu žárlivost na něj, dělám si srandu, ale nepotřebuju to k tomu přesvědčení že vím že ten vztah má cenu“

S vnímáním problematických situací také souvisí způsob, jakým je respondenti řeší, a otázka, zda své partnery se svými pocity žárlivosti konfrontují. Většina respondentů uvedla, že pokud měli dojem, že je jejich žárlivost odůvodněná a jejich partner jim k němu dal pádný podnět (například flirtování s někým jiným, ignorování komunikace, nevěra), snažili se situaci řešit a partnerovi své pocity sdělili. Vzhledem k tomu, že jsme probírali zejména perspektivní dlouhodobé vztahy, všichni uvedli, že nastala-li ve vztahu někdy taková situace, snažili se získat od partnera odůvodnění a nějak problém vyřešit.

Respondent M. popsal, jak řešil partnerovu nevěru: *„Nejdříve jsem z toho byl hotovej, tak jsem mu řekl ať mi teď hned řekne jestli se to ještě stalo někdy jindy, že si potřebuju udělat obrázek o tom co se teda vůbec děje a tak dále a vím že se mě tehdy ptal jestli to chci fakt vědět tak jsem řekl ano chci vědět všechno chci vědět abych si mohl udělat nějaký názor jestli s tebou chci dále bejt...tak mi to všechno řekl, tak mi toho řekl víc než jsem předpokládal, ale řekl mi to a já jsem mu potom řekl že ok a že teda ať mi dá čas že si to potřebuju vstřebat... dále jsem ho nechtěl vůbec vidět, se mi to znechutilo. Bylo mi z toho špatně... byli jsme od sebe dva tejdny nebo tak něco kdy si mě přecházel a udobřoval...pak jsme se k sobě vrátili s tím, že on to teda dál už nebude dělat. Že se k sobě vracíme s tou podmínkou že to dělal ale dělat to dále nebude“*

Tím, že jsme s respondenty probírali vztahy od současného/posledního zpět k vztahům dřívějším, viděli jsme jejich řešení „dnes“ a „předtím“. Jak již bylo výše zmíněno, míra žárlivosti souvisí s tím, jak sami sebe respondenti ohodnotili (žárlivý-nežárlivý), jak perspektivní jejich vztah byl, jak se cítili spokojeni, zamilováni a jaké zkušenosti danému vztahu předcházely. Stejně tak tomu bylo i u řešení problematických situací. Přestože každý vztah měl samozřejmě svá specifika, snažili se všichni respondenti, kteří ve vztahu viděli perspektivu, tyto situace vyřešit. Pokud jim však vadily podněty, jež sami uznali za „nedůležité“, a v minulosti měli vztahy, v nichž je řešili, nicméně řešení nikam nevedlo (partner necítil potřebu se obhajovat), v dalších vztazích tyto projevy mírnili, což se odrazilo i v potenciální konfrontaci partnera se situací a jejím následném řešení.

Výzkum D.M. Busse, R. J. Larsena, D. Westena a J. Semmelrotha (1992) vycházel z předpokladu, že muži, kteří již žili v oddaném a dlouhodobém vztahu, budou reagovat na sexuální nevěru citlivěji než muži, kteří takový vztah nikdy neměli a nemají zkušenost s investicemi, které je třeba do vztahu vložit. Tento předpoklad se u heterosexuálních mužů potvrdil. Tito muži také uvedli, že je pro ně sexuální nevěra horší než nevěra emoční. Ačkoliv jsme se v naší studii nezaměřovali na prožívání žárlivosti u heterosexuálních mužů, zjistili jsme, že u našeho vzorku homosexuálních mužů se tato tendence nevyskytuje. V našem výzkumu se ukázalo, že spolu s věkem a zkušenostmi se vztahy se míra a intenzita prožívání žárlivosti snižují.

2.3.4. Čtvrtý okruh: Obecné otázky k tématu žárlivosti

V tomto okruhu jsme se respondentů ptali na jejich pochopení pojmu žárlivosti, na to, zda ji vnímají spíše v negativním, či pozitivním smyslu slova, zda si myslí, že mají sklony k žárlivosti, kde by se umístili na škále 1-10 (z čehož 1= nežárlím, 10= žárlím), dále jsme jim nabídli hypotetickou situaci sexuální a emoční nevěry a ptali jsme se, která možnost je pro ně více rozrušující, popřípadě jak by na ni reagovali. Ačkoliv se může zdát, že měl být tento okruh prvním, na který jsme se respondentů měli ptát, jeho umístění na závěr rozhovoru bylo záměrem. Respondenti se vždy museli zamyslet nad tím, jak vlastně onu partnerskou žárlivost vnímají, které podněty (sexuální vs. emoční) jsou pro ně více rozrušující a často začali nahlas rozebírat, co je v rámci určitého vztahu pochopitelné, a co ne. Domníváme se, že pokud bychom se ptali na tyto otázky hned v úvodu rozhovoru, mohl by být respondent ovlivněn svým vlastním analyzováním toho, co žárlivost je, a co už není, a kde je jistá norma a pravidla. Zvoleným postupem jsme se snažili docílit toho, aby odpovědi byly spontánní a aby respondent odpovídal vždy přirozeně, podle toho, co cítí. Na konci se každý respondent vždy ohlédl za tím, co v předchozích částech uvedl, a někdy ještě zkonkretizoval své výpovědi.

Poslední otázka pak byla koncipovaná spíše jako možnost či prosba, aby respondenti doplnili náš rozhovor o nějakou otázku, podnět pro zamyšlení nebo aby se vyjádřili k záležitostem, kterým se chtěli věnovat, ale během rozhovoru jim nebyl poskytnut prostor. Překvapivě se většina respondentů k této poslední výzvě vyjádřila a po krátkém zamyšlení nám poskytla spoustu nových podnětů a otázek, které by mohly být do budoucna do rozhovorů zařazeny.

Definice žárlivosti

Jak vůbec popsat a definovat žárlivost? Větší polovina všech rozhovorů s respondenty byla zaměřená na jejich osobní prožívání žárlivosti ve vztazích. V poslední části jsme po nich žádali, aby nám vysvětlili, jak vnímají žárlivost. Odpovědi se vskutku velmi lišily. Definice žárlivosti se u respondentů lišily v závislosti na tom, jestli ji vnímali pozitivně, či negativně. U velkého množství respondentů jsme se setkali s jistým rozdělením žárlivosti na „zdravou“ a „nezdravou“. Mnozí tyto dva typy zcela oddělovali a žádný z respondentů neuvedl, že by měl dojem, že trpí nezdravou žárlivostí. Odpovědi na to, co je „zdravá“, a co „nezdravá“ žárlivost, se samozřejmě mírně lišily. Respondent H. uvedl: *„Zdravou žárlivost má každý. Nezdravá žárlivost pro mě už je pro mě jak jsem říkal čteš si sms, projíždíš si ty maily, zavoláš si kamarádku ať sleduje tamtoho s kým šel a kde šel a zjištíš si co to je za člověka s kým tam seděl, děláš žárlivé scény jakože házíš po sobě talíře a rveš na něho kde si byl s kým si byl co si dělal, spal si s ním nespál si s ním? To je nezdravá žárlivost pro mě. Zdravá žárlivost... to je ta...přirozená žárlivost. Nevím jak to popsat. Fakt nevím... no že ti na té druhé osobě záleží, nechceš ho ztratit, tak to je taková ta pro mě přirozená žárlivost.“*

Ke zdravé žárlivosti snad všichni respondenti, i ti, kteří během celého rozhovoru téměř popírali, že by ji někdy pocítili, uvedli, že ji mají, pociťují, a že pro druhou osobu se jedná vlastně téměř vždy o pozitivní zpětnou vazbu na to, že na ní partnerovi záleží. *„Hele víš co... zase do jaký míry, ono je hezký když někomu dáš najevo že o něj pořád stojíš, nebo že se o něj bojíš, ale když to máš pořád tak už to vadí, obtěžuje už“*

Nikdo z respondentů neuvedl, že by žárlivost vnímal čistě pozitivně. V případě, že ji respondenti dělili na zdravou a nezdravou, se ukázalo, že zdravou vnímají spíše v pozitivním smyslu slova, a nezdravou v negativním. Nicméně u respondentů, kteří se k tomuto dělení neuchýlili, se objevoval převážně názor, že se jedná o negativní vlastnost, někdy dokonce byli odpovědi velmi nekompromisní a respondenti ji nazývali například nemocí, zkázou, nejhorší negativní vlastností či „slyšením trávy růst“. Je však třeba říct, že i když někdy rozdělení žárlivosti na zdravou a nezdravou nezaznělo explicitně, podvědomě respondenti téměř vždy definovali jistý rozdíl.

„Určitě negativní. A radši bych cokoliv jinýho než žárlivost. Radši mlčet než žárlit, pokud to není očividný...jak to říct... podnět. Pokud to už nepřekročí ty hranice, ale pak tam už nepatří žárlivost, ale spíše vyřikání si toho jako jestli ten vztah má pokračovat...pokud si očividně ten člověk začíná s někým jiným. Důvodný podezření spíše než nějaká smýšlenka...“

Následné definice byly tedy různé. Někteří se snažili najít jednu větu či souvětí, kterým by tuto vlastnost či pocit mohli popsat, jiní zase rozsáhle, častokrát s uvedením konkrétních příkladů, popisovali pocity, které člověk zažívá při žárlení.

Jako příklad uvádíme několik vysvětlení pojmu žárlivosti od různých respondentů:

Definice žárlivosti podle respondenta P. :

„Já to vnímám jako ohrožení mé vlastní pozice ve vztahu, že by se mohl najít někdo jiný, kdo by mě mohl nahradit v tom vztahu.“

Definice žárlivosti podle respondenta M. :

„Žárlivost? Šílený ubíjející pocit prostě ... že nemáš něco pod kontrolou a děje se něco špatného. Že tvůj partner dělá něco co by neměl a tobě se z toho kroutí žaludek a je ti špatně a musíš myslet jen na to a nemůžeš spát a nemůžeš myslet na nic jiného...“

Definice žárlivosti podle respondenta P. :

„to je stav kdy člověk...že to je moment... člověk má z něčeho strach a když jak bych to řekl...můžeš žárlit na ledacos třeba že má někdo hezký vlasy, ale ten základ je pořád stejný, člověk má strach, cítí se méněcenný, nějaký komplex nebo něco a v momentě kdy ten druhý člověk na ten komplex třeba nepřímo míří tak se může bránit tím, že třeba žárlí. Žárlím když se bojím, že mi někde partner uteče, že nejsem dobrý, nevěřím si, tak vím že když půjde na pivo tak se budu bát. Probouzí to ve mně obranný mechanismus žárlivosti. Když jsem se sebou vyrovaný a mám pocit, že jsem skvělejší báječnější tak asi řeknu jdi si klidně na pivo, nemusím se bát. Takže žárlivost svědčí o strachu, nevyrovnanosti sám se sebou... je to obranná reakce, člověk se bojí že něco na něj takhle jde tak žárlí, nemusí to být partnerská...a hlavně rozkladný efekt, když člověk žárlí tak se to utvrzuje.... tak jako nabaluje“

Téměř všichni respondenti uvedli, že se u nich jisté sklony k žárlivosti vyskytují. Dokonce i respondenti, kteří tvrdili, že žárlivost nepocítují, a konkrétně u této otázky odpověděli, že by teoreticky mohli říct „ne“, jsou si vědomi toho, že jisté tendence pocítují, přestože je třeba neprojevují, umí je „spolknout“ nebo nějak korigovat. S tím také souvisel fakt, jak se respondenti sami ohodnotili na nabídnuté škále 1-10 (z čehož 1= nežárlím, 10= žárlím). Většina respondentů se ohodnotila na nižší hranici 3-4. Jen tři respondenti uvedli čísla 9, 9,5 a 10. Někdy respondenti rozlišovali mezi pocítováním žárlivosti a jejími projevy. U pocítování se pak ohodnotili na vyšší hranici, ale u projevů vždy na nižší (3-4). Průměrná hodnota byla 5,6. Také ti, kteří žárlivost nepocítují, uvedli, že kdyby byla zadána nějaká

konkrétní příčina, pak by nejspíš žárlili, jen s tím doposud nemají zkušenost. Zcela jistě si všichni respondenti uměli představit situace, které by v nich vyvolaly žárlivost. Respondent H., který patřil k těm, již neuvedli moc konkrétních příkladů žárlivosti (maximálně na trávení volného času, a to více ze strany jeho bývalých partnerů než z jeho vlastní), a nepovažuje se za příliš žárlivou osobu, odpověděl na otázku, co by se hypoteticky muselo stát, aby žárlil, následovně: *„Co by se muselo stát? No já nevím třeba by mě musel říct že třeba někdo zkoušel něco já nevím...hm...vím že třeba z jiný strany kamaráda nebo známýho by byl zájem k jeho osobě a věděl bych že třeba spolu někde byli na delší dobu. Takže asi bych nějakou žárlivost pociťoval.“*

Na otázku představy hypotetické situace sexuální vs. emoční nevěry třináct respondentů souhlasně odpovědělo, že představa emoční nevěry je pro ně mnohokrát horší, přičemž většina uvedla, že sexuální nevěra je jistým způsobem pochopitelná, dokonce i odpustitelná, nejedná-li se samozřejmě o dlouhodobě trvající záležitost. Emoční nevěra by pro většinu respondentů znamenala ukončení vztahu, a to z toho důvodu, že by cítili, že jejich role v daném vztahu končí, že nemohou být s osobou, která citově inklinuje k někomu jinému. *„Pro mě je rozhodně horší ta mentální nevěra než ta fyzická. Protože prostě jako já to mám nastavený tak, že ten sex zas tolik neznamena, víceméně to mám tak vycákat se ... omrdat a odhodit...my s D. máme... jsme jakoby víceméně oba dva výtvarníci v uvozovkách, designéri a máme docela dost podobný estetický citění a docela dost diskutujem a ovlivňujeme se, je to na te pracovní profesionální bázi, ale dost se to prolíná do osobního života a vedeme dost filosofický disputace nad těma věcmi, navzájem se rozebíráme, posunujeme se a je to taková symbioza...víš co myšlenková spíše než tělesná. A hlavně já si myslím že ta tělesnost dříve či pozěji odezní a já dávám i škaredým lidem šanci, ptz já jsem ji taky dostal...jo já to ukončím a dejme tomu že ta mentální-emoční varianta je pro mě tisíckrát horší než ta sexuální... pokud vím, že je to na jednu noc, nebo i na víc ať si ho přivede domů a vyspíme se spolu všichni tři...“*

Naše současná studie nám neposkytuje materiál pro srovnání toho, jak by reagovali heterosexuální muži na představu sexuální vs. emoční nevěry, nicméně z výzkumů, které jsme nastínili výše, vyplývá, že heterosexuální muži reagují citlivěji na sexuální nevěru, jež pro ně častokrát bývá důvodem k ukončení vztahu. Jedním z výzkumů, který došel k podobným závěrům, je výzkum sexuální a romantické žárlivosti mezi heterosexuálními a homosexuálními jedinci prováděný Kalifornskou univerzitou (Harris, 2002), jiný příklad poskytuje studie prováděná na univerzitě v Sao Paulu, která srovnávala pocity heterosexuálně

a homosexuálně orientovaných jedinců na základě představ scénářů emoční a sexuální nevěry. (Souza, Verderana, Taira, Otta, 2006). Druhá část této studie nabízela respondentům různé druhy potenciálních podnětů vyvolávajících žárlivost a škálu od 1 do 7 (1= nerozrušilo, 7= velmi rozrušilo) s úkolem ohodnotit každý podnět na této stupnici. Zde se jasně ukázalo, že homosexuálním mužům by nejvíce vadil nějaký druh emočního vztahu jejich partnera s jinou osobou (6).

Jiným výzkumem, jenž prezentuje výsledky podobné těm našim, je studie P. Dijkstra, H.A.K. Groothofa, G.A. Poela, T.T.G. Lavermana, M. Schriera a B.P. Buunka (2001). Autoři v něm došli k výsledkům, že u homosexuálních mužů a žen se liší podněty vyvolávající žárlivost, a to tak, že homosexuální muži označili za mnohem více rozrušující většinu odpovědí nabídnutých v dotazníku, které byly spojené s emoční hrozbou, a homosexuální ženy naopak označily ty odpovědi, které souvisely s hrozbou sexuální. Tento výzkum zohledňoval, zda respondenti v dané době žili v oddaném homosexuálním vztahu. V tomto případě pak muži i ženy rozlišovali mezi podněty, které považovali za více rozrušující. Neměli-li vztah, pak buď mezi podněty nerozlišovali nijak výrazně, nebo se rozhodovali na základě předchozích, popřípadě hypotetických vztahů. Tato druhá část se v našem případě nepotvrdila, neboť třináct respondentů z patnácti jasně uvedlo, že představa emoční nevěry je horší, nehledě na to, zda mají v současnosti jakýkoliv vztah, zda se jedná o známost nebo zda se jedná pouze o představu.

Závěr

Cílem této práce bylo prozkoumat prožívání žárlivosti, zkušenosti s ní a názory na ni z perspektivy homosexuálních mužů. Jsme si vědomi, že odpovědi všech respondentů byly samozřejmě zcela subjektivní, a vzhledem k malému počtu respondentů a celkovému designu výzkumu nelze výpovědi generalizovat na celou populaci homosexuálně orientovaných mužů.

Z jednotlivých okruhů otázek se nám podařilo identifikovat jisté kategorie, do kterých jsme následně řadili nasbírané odpovědi od respondentů a hledali mezi nimi souvislosti. V prvním okruhu týkajícím se současného vztahu jsme identifikovali kategorie podnětů vyvolávajících žárlivost: „žárlivost na neznámou situaci“, „elektronickou komunikaci“, „trávení volného času“ a „žárlivost na expartnery“ a „flirtování“. Ve druhém okruhu, kde jsme se ptali na minulého partnera, jsme zjistili, že podněty vyvolávající žárlivost se nijak výrazně nelišily od současného vztahu (popřípadě nebyl-li respondent v současnosti ve vztahu, pak jsme rozebírali dva poslední perspektivní vztahy). Co se nám zde začalo, rýsovat bylo srovnání dvou probíraných vztahů. Na toto téma jsme se dále doptávali ve třetím okruhu. Zde jsme identifikovali kategorie faktorů, které ovlivňují intenzitu prožívání žárlivosti. Konkrétně se pak jednalo o povahu a charakter partnera, jeho profesi a zaměření, zda se rád obklopuje lidmi a je společenský či preferuje „rodinný krb“ a intimitu. V tomto okruhu jsme také došli k závěru, že u většiny respondentů se mění způsob, jakým řeší situace žárlivosti se svým partnerem a také míra a intenzita tohoto prožívání. Ve čtvrtém a posledním okruhu jsme se ptali na obecné otázky k tématu žárlivosti. Zde jsme identifikovali kategorie definice žárlivosti, rozdělení sexuální a emoční nevěry, škálu sebehodnocení a pozitivní vs. negativní hodnocení žárlivosti.

Jak již bylo několikrát uvedeno, většina výzkumů na toto téma byla prováděna kvantitativní metodou. Tyto studie jsou ve většině případů průřezové, nesledují tedy, zda se může u jednoho člověka žárlivost nějak vyvíjet napříč vztahy, tedy v závislosti na různých partnerech, ale i na minulých zkušenostech s žárlivostí a nevěrou. Většina těchto studií se také vůbec neptá na partnerský status, neboť ten nemusí být tak důležitý jako spokojenost v partnerském vztahu (spokojené osoby mohou žárlit více, protože jim na partnerovi záleží, kdežto osoby, které jsou ve vztahu nespokojené, nemusí žárlivost pociťovat vůbec).

Tato studie by mohla v budoucnu sloužit jako základ pro další podrobnější zkoumání tohoto fenoménu, a to nejen na vzorku homosexuálních mužů, ale také homosexuálních žen,

popřípadě by mohlo být zajímavé srovnat tyto skupiny také se skupinou s opačnou orientací, tedy s heterosexuálně orientovanými jedinci.

Co po provedení této studie považujeme za nové a podnětné, jsou výpovědi a srovnání respondentů, kteří dříve měli vztahy se ženami a nyní mají vztahy s muži. Podněty vyvolávající žárlivost a reakce na ně se totiž liší v závislosti na pohlaví partnera, na kterého je žárleno, a ne na pohlaví člověka, jenž žárlí. Proto bychom považovali za zajímavé a důležité provést výzkum, který by se zaměřil na skupinu bisexuálů, kteří díky svým zkušenostem mohou tyto rozdíly lépe popsat.

Díky tomu, že respondenti měli možnost vyjádřit se k věcem, na něž jsme se během rozhovoru neptali, popřípadě doplnit další otázky, jsme zjistili, že někteří respondenti se zamýšleli nad tím, zda mohou existovat nějaké spojitosti mezi jejich osobním prožíváním žárlivosti a jejím prožíváním u vlastních rodičů. Někdy uváděli, že sami žárlí velmi podobně jako jeden z rodičů, a navrhovali, že by bylo zajímavé zeptat se, co si o této problematice (žárlí člověk podobně, jako jeho rodiče, nebo nikoliv) myslí jednotliví respondenti. Mohlo by být zajímavým přínosem provést studii, která by se zaměřovala právě na toto téma.

Seznam použité literatury

- Barett, L., Dunbar R., Lycett, J: *Evoluční psychologie člověka*, Portal, Praha, 2007, ISBN 978-80-7178-969-7, 551 s.
- Barett, L., Dunbar R., Lycett, J: *Evoluční psychologie člověka*, Portal, Praha, 2007 (str. 243) ISBN 978-80-7178-969-7, 551 s.
- Buss, D, M: *Evoluce touhy*, Dauphin, Praha, 2009, ISBN 978-80-7207-754-0, 389 s.
- Buunk B. P, Angleitner A., Oubaid V., Buss D. M: Sex differences in jealousy in evolutionary and cultural perspective: Tests from Netherlands, Germany, and the United States, *Psychological Science*, 1996
- Dijkstra P., Groothof H.A.K., Poel G.A., Laverman T.T.G., Schrier M., Buunk B.P.: Sex differences in the events that elicit jealousy among homosexuals, *Personal Relationships*, 2001
- Flegr, Jaroslav: *Evoluční biologie*, Akademie, Praha, 2009, ISBN 978-80-200-1767-3, 569 s.
- Freud, S.: *Vybrané spisy I*. Avicenum, Praha, 1991, (s. 328 – 437) ISBN 80-201-0225-6, 498 s.
- Harris Ch.R.: Sexual and romantic jealousy in heterosexual and homosexual adults, *Psychological science*, 2002
- Hartl P., Hartlová H.: *Psychologický slovník*, Portál, Praha 2000, ISBN 978-80-7367-686-5, 797 s.
- Hauck, P.: *Žárliivost*, Talpress, Praha 1996, ISBN 80-7197-021-2 , 122 s.
- Hendl, J., *Kvalitativní výzkum, Základní metody a aplikace*, Vydání 3, Portál, Praha 2012 str. 47-53, ISBN 80-7367-040-2 , 407 s.
- Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum, Základní metody a aplikace*, Vydání 3, Portál, Praha, 2012, str. 51, ISBN 80-7367-040-2 , 407 s.
- Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum, Základní metody a aplikace*, Vydání 3, Portál, Praha, 2012, str. 161-189, ISBN 80-7367-040-2 , 407 s.
- Hupka, R. B., Bank, A. L.: Sex differences in jealousy: Evolution or social construction? *Cross-Cultural Research*, 1996.

- Kirshenbaum, Mira: *Nevěra*, Computer Press, Brno, 2009, ISBN 978-80-251-2197-9, 200 s.
- Kleinová M.: *Závist a vděčnost a další práce z let 1946-1963*, Triton, Praha 2005, ISBN 80-7254-336-9 , 408 s.
- Merkle R.: *Žárlivost: jak vzniká a jak ji můžeme překonat*, Pragma, Praha 1997, ISBN 80-7205-485-6, 103 s.
- Novák, Capponi: *Asertivně do života*, Grada Publishing, Praha 2012, ISBN 978-80-247-3869-7 , s.164
- Ridley, Matt: *Červená královna*, Portál, Praha, 2007 (str. 109-194), ISBN 978-80-7367-135-8 315 s.
- Souza A.A.L., Verderane M.P., Taira J.T., Otta E.: Emotional and sexual jealousy as a function of sex and sexual orientation in Brazilian sample, *Psychological Reports*, 2006
- Šmolka, Petr: *Nevěra pro podváděné a podvádějící*, Grada Publishing, Praha, 2010, ISBN 978-80-247-3296-1, 124 s.
- Virgil L.Sheets, Marlow D. Wolfe: *Sexual Jealousy in Heterosexuals, Lesbians, and Gays, Sex Roles*, 2001
- White G.L., Mullen P.E.: *Žárlivost: teorie, výzkum a klinické strategie*, Triton, Praha 2006 (str. 22-26), ISBN 80-7254-708-9 , 418 s.
- White G.L., Mullen P.E.: *Žárlivost: teorie, výzkum a klinické strategie*, Triton, Praha 2006 (str. 27-84) ISBN 80-7254-708-9 , 418 s.
- White G.L., Mullen P.E.: *Žárlivost: teorie, výzkum a klinické strategie*, Triton, Praha 2006 (str. 113) ISBN 80-7254-708-9 , 418 s.
- White G.L., Mullen P.E.: *Žárlivost: teorie, výzkum a klinické strategie*, Triton, Praha 2006 (str. 27) ISBN 80-7254-708-9 , 418 s.
- White G.L., Mullen P.E.: *Žárlivost: teorie, výzkum a klinické strategie*, Triton, Praha 2006 (str. 89) ISBN 80-7254-708-9 , 418 s.
- White G.L., Mullen P.E.: *Žárlivost: teorie, výzkum a klinické strategie*, Triton, Praha 2006 (str. 107-120) ISBN 80-7254-708-9 , 418 s.

Přílohy

1. Polostrukturovaný rozhovor na téma partnerská žárlivost

Úvod:

- nabídnout tykání podle situace

Rozstřelovací otázky:

Libovolné (věk, odkud jsi-jste, pracuješ-studuješ – popř. co studuje/kde pracuje,- je to první rozhovor, kterého se účastníte/účastníš?)

Abychom se dále mohli bavit k tématu rozhovoru a o vašich partnerstvích, mohla bych se zeptat, zda Vás v současnosti přitahují spíše muži nebo ženy? Identifikujete se jako heterosexuál- homosexuál- bisexuál?

Současný partner (v případě, že respondent není ve vztahu, otázky směřují na posledního perspektivního partnera):

- Považujete to za perspektivní vztah? (alternativa: Vidíte v tomto vztahu budoucnost?)
- Jak dlouho spolu jste?
- Jste v tomto vztahu spokojený?
- Pociťoval jste někdy na partnera žárlivost?
pokud nepociťoval žárlivost, pak alternativní otázka:
- Dokážete si představit nějakou situaci, která by ve vás vyvolala žárlivost?
- Popište mi prosím, jak jste se u toho cítil?
- Co jste (v té situaci) dělal? (Jak jste se zachoval?)
- Řešil jste to nějak dále?
- Vzpomenete si na nějakou další situaci, která u vás vyvolala žárlivost?
(Zopakovat- co jste cítil, jak jste se zachoval, řešil jste to nějak dále?)
- Myslíte si, že na vás váš partner někdy žárlil?
(Vše zopakovat z předchozího- konkrétní situace- doptávat se na co nejvíce situací, na které si vzpomene- jak se cítil když na něj partner žárlil, jak se partner zachoval, řešil to partner dále, nebo řešili situaci spolu?)
- Domníváte se, že žárlivost nějak ovlivňuje váš vztah?

(operativně, když rozebere pouze svou, doptat se na partnerovu a naopak)

Bývalý partner (v případě respondentů, kteří v současné době nejsou ve vztahu, se věnujeme předposlednímu perspektivnímu vztahu):

- Považoval jste to za perspektivní vztah? (alternativa: Viděl jste v tomto vztahu budoucnost?)
- Jak dlouho jste spolu byli?
- Byl jste v tomto vztahu spokojený?
- Pociťoval jste někdy na partnera žárlivost?
pokud nepociťoval žárlivost, pak alternativní otázka:
- Dokážete si představit nějakou situaci, která by ve vás vyvolala žárlivost?
- Můžete mi popsat nějakou konkrétní situaci?
- Popište mi prosím, jak jste se u toho cítil?
- Co jste (v té situaci) dělal? (jak jste se zachoval?)
- Řešil jste to nějak dále?
- Vzpomenete si na nějakou další situaci, která u vás vyvolala žárlivost?
(zopakovat- co jste cítil, jak jste se zachoval, řešil jste to nějak dále)

Vývoj žárlivosti napříč vztahy:

- Měl jste předtím i nějaké jiné dlouhodobé vztahy?
- Kolik z minulých vztahů jste považoval za dlouhodobé?
- Myslíte si, že na současného partnera žárlíte víc než na minulé partnery?
(v případě, že má v současnosti partnera)
(pokud na někoho žárlil víc, doptat se z jakého důvodu)
Pokud na současného partnera nežárlí více, anebo v současnosti partnera nemá,
doptat se na minulého, na něhož žárlil nejvíc
- Zajímalo by mne, zda jste na některého z vašich minulých partnerů žárlil více než na jiné?
- V jakých situacích?
- Vzpomenete si na nějaké konkrétní situace (Co jste cítil, jak jste se zachoval, řešil jste to nějak dále?) Doptat se na další situace, pokud si vzpomene.
- Pokud žárlil na někoho více, mohl byste mi říct proč si myslíte, že zrovna tento partner ve vás vyvolával nejvíce žárlivost?

Obecné otázky k tématu žárlivosti:

Ted' jsme se bavili o vašich partnerech a osobních zkušenostech, ještě bych se chtěla zeptat trochu obecněji.

- Jak rozumíte vůbec pojmu žárlivost?
- Hodnotíte žárlivost v pozitivním nebo negativním smyslu?
- Považujete se za člověka se sklony k žárlivosti?
(alt. Myslíte si, že jste v porovnání s ostatními lidmi žárlivý)
- Kdybyste se měl ohodnotit na škále 1-10 (1=nežárlivý, 10= žárlivý) kde byste se umístil?
- Hypotetická situace sexuální-emoční nevěry (uvedení příkladu), která situace je pro Vás horší?

Napadá Vás ještě něco, co byste v souvislosti se žárlivostí zmínil a já jsem se na to nezeptala? Něco co byste rád dodal?

Poděkování

2. Prohlášení o informovaném souhlasu

Prohlášení o informovaném souhlasu

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru pro účely výzkumu bakalářské práce Kateřiny Potyszové, studentky FHS, UK, na téma „Žárlivost u homosexuálních mužů“. Data z výzkumu jsou poskytnuta výhradně pro tento výzkum. Souhlasím s nahráváním v průběhu rozhovoru.

V Praze dne

Podpis:

3. Prohlášení o anonymitě a mlčenlivosti

Prohlášení o mlčenlivosti a anonymitě

Prohlašuji, že veškeré informace, které získám v souvislosti s výzkumem na téma „Žárlivost u homosexuálních mužů“ použiji pouze pro účely mé bakalářské práce, a to v anonymizované podobě. Nahrávku rozhovoru ihned po přepsání smažu a v přepisu zazní vždy pouze buď pozměněná křestní jména, nebo pouze iniciály (respondentů + probíraných osob z rozhovoru). Informace o respondentech ani kontakty na ně nebudu dále nikde šířit, pouze pokud oni samotní nebudou mít zájem o informace a možnostech participování na dalších výzkumech s podobnou tematikou.

V Praze dne

Podpis: